

gazete duvar

kitaP.

SAYI: 144 YIL: 3

KARADENİZ

KURTULUŞ KENDİNİ ANLATIYOR

Karadeniz -
Kurtuluş Kendini
Anlatıyor 7
Dipnot
Yayınları'ndan...

KEMAL VAROL

'Zindan' hikâyesi:
Kara Sis

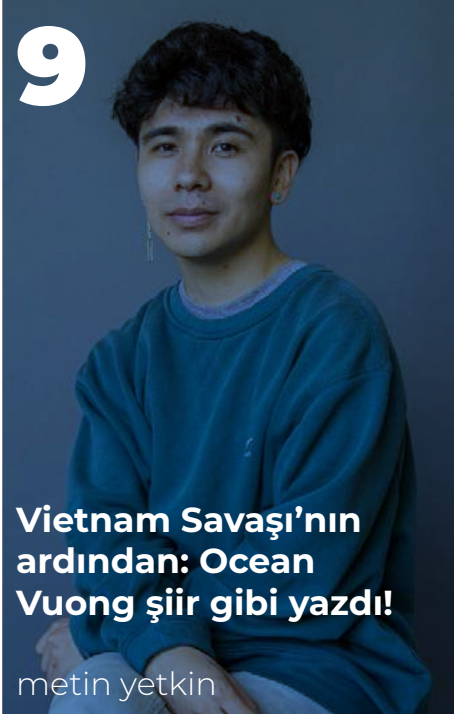
gazeteduvar.com.tr

**KEMAL
VAROL**

Kara Sis: Bir cezaevi hikâyesi

okan çil

**Vietnam Savaşı'nın
ardından: Ocean
Vuong şiir gibi yazdı!**

metin yetkin

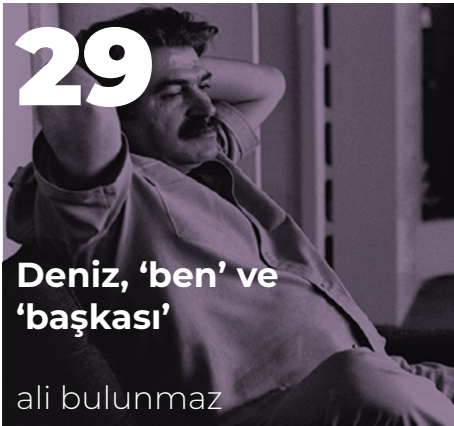
**Javier Cercas külliyatına nitelikli
bir katkı: Işığın Hızı**

beyza ertem

**Yiten umutların,
sonsuz yolculukların ilk adımı**

gürer mut

**Deniz, 'ben' ve
'başkası'**

ali bulunmaz

**Tarihten kültüre, sosyalizmden
futbola: Latin Amerika**

soner sert

Yayın Sahibi
AND Gazetecilik ve Yayıncılık,
San. ve Tic. A.Ş. adına
Vedat Zencir

Genel Yayın Yönetmeni
Ali Duran Topuz

**İcra Kurulu Başkanı ve
Sorumlu Yazı İşleri Müdürü**
Ömer Araz

Yazı İşleri Müdürü
Anıl Mert Özsoy

Grafik Tasarım
Özgür Akkaya

Katkıda Bulunanlar
Okan Çil, Metin Yetkin,
Beyza Ertem, Gürer Mut,
Ali Bulunmaz, Soner Sert,
Ezgi Sivrikaya

Yönetim Yeri:
Maslak Mahallesi Ahi Evran Cad. Nazmi Akbacı
İş Merkezi 233-234 Sarıyer/İstanbul
Santral (212) 3463601, Faks (212) 3463635
e-mail: info@gazeteduvar.com.tr
Duvar Kitap'ta yayımlanan yazı, haber
ve fotoğrafların her türlü telif hakkı AND
Gazetecilik ve Yayıncılık Sanayi ve Ticaret A.Ş.'ye
aittir. İzin alınmadan, kaynak gösterilmeden ve
link verilmeden iktibas edilemez.

Merhaba,

Bu sayımızda kapağımıza Kemal Varol'u taşıdık. Varol'un yeni romanı 'Kara Sis' Everest Yayınları tarafından yayımlandı. 'Kara Sis' gelgitler üzerine kurulu bir merakı, acıyı ve geçmişin yükünü anlatmaya çalışıyor. Okan Çil inceledi.

Şair ve deneme yazarı Ocean Vuong'un büyük yankı uyandıran ilk romanı "Yeryüzünde Bir An İçin Muhteşemiz" Harfa Yayınları tarafından Deniz Koç çevirisiyle okura sunuldu. Roman, Vietnam Savaşı yüzünden Amerika'ya göç eden bir ailenin emperyalizmin gölgesindeki hayatını bütün veçheleriyle ele alıyor. Metin Yetkin ele aldı.

Fransız sanatçı Fabien Toulmé'nin hazırladığı 'Hakim'in Yolculuğu' serisinin ilk kitabı 'Hakim'in Yolculuğu - Suriye'den Türkiye'ye', Desen Yayınları tarafından yayımlandı. Toulmé, milyonlarca göçmenin yaşadığı sorunları, yol hikâyelerini Hakim adındaki Suriyeli bir gencin savaştan kaçmak için çıktığı yolculuğunu odağına alarak tüm yalınlığı ile aktarıyor. Gürer Mut yazdı.

'Işığın Hızı', Gökhan Aksay'ın çevirisiyle Everest Yayınları tarafından yayımlandı. Işığın Hızı'nda iki meseleye odaklanıyor Javier Cercas. Bunlardan ilki anlatıcının -genç Cercas'ın ta kendisinin!- yazar olma serüveni. İkincisi ise üniversitede görev yaptığı yıllarda tanıştığı arkadaşı Rodney'in gizemli hayat hikâyesi... Beyza Ertem'in kaleminden...

Esra Akgemci ve Kazım Ateş'in hazırladığı 'Dünyanın Ters Köşesi' İletişim Yayınları tarafından yayımlandı. Kitap, kültüre, siyasetten sanata, futboldan dine kadar farklı alanlarda Latin Amerika'yı ele alıyor. Soner Sert, Akgemci ve Ateş ile konuştu.

Gulam Hüseyin Sâedi'nin romanı 'Korku ve Titreme', Everest Yayınları tarafından yayımlandı. Birbirine bağlı öykülerden oluşan 'Korku ve Titreme'nin başrolünde, deniz ve geçimini denizden sağlayan ama bir yandan da oradan gelenlere kuşkuyla bakan, geçirimsiz veya kapalı toplumsal yapı içerisinde "başkasıyla" karşılaşınca bazen vehimlere kapılan, bazen de meraklanan insanlar yer alıyor. Ali Bulunmaz yazdı.

Marifet iltifata tabidir...

İyi okumalar.

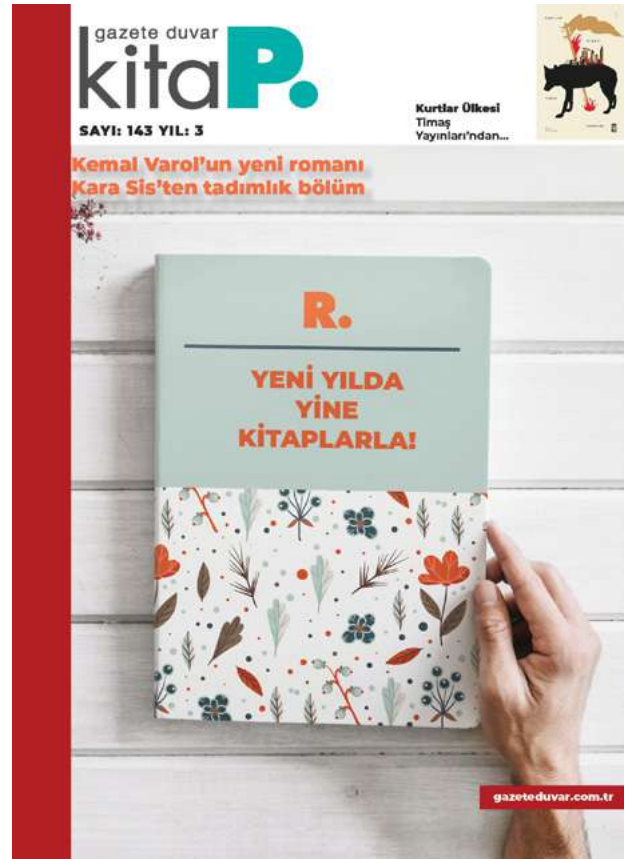
Anıl Mert Özsoy

Önceki sayıda;

Yeni Yılda Yine Kitaplarla...

Kemal Varol'un yeni romanı

Kara Sis'ten tadımlık bölüm

Kara Sis: Bir cezaevi hikâyesi

Kemal Varol'un yeni romanı 'Kara Sis' Everest Yayınları tarafından yayımlandı. 'Kara Sis' gelgitler üzerine kurulu bir merakı, acıyı ve geçmişin yükünü anlatmaya çalışır.

okan çil

Kemal Varol'un yeni adresinin Everest Yayınları olduğunu geçtiğimiz günlerde haber aldık. Bu haber, yeni bir romanla beraber geldi. 'Kara Sis', Varol'un beşinci romanı.

1977 yılında doğan, günümüzün önemli romancılarından biri olarak pek çoğumuzun kitaplığında yer alan Kemal Varol, gerek toplumsal meseleleri konu edinişi gerekse bu meseleleri işleyiş biçimiyle kendine has bir yerde durur.

Varol'un 'Yas Yüzükleri' (2001), 'Kin Divanı' (2005), 'Temmuz'un On Sekizi' (2007) adlı şiir kitapları 'Bakiye' (2013) adıyla, tek cilt şeklinde yayımlandı. Romanları 'Jar' (2011), 'Haw' (2014), 'Ucunda Ölüm Var' (2016), 'Âşıklar Bayramı' (2019); 'Demiryolu Öyküleri' (2010), 'Memleket Garları' (2012) adlı derlemeleri ve 'Sahiden Hikâye' (2017) adlı öykü kitabı da birden fazla yayınevinin etiketiyle karşımıza çıktı.

Varol'un yeni adresinin Everest Yayınları olduğunu geçtiğimiz günlerde haber aldık. Bu haber, yeni bir romanla beraber geldi. 'Kara Sis', Varol'un beşinci romanı.

HİKÂYE KADAR HAYAT

"Taşkale'ye giren herkes eninde sonunda hikâyesini birilerine anlatırdı. Çaresiz, kural buydu. Geçmek bilmeyen zamanı hızlandırmanın bir yolu da başından geçenleri anlatmaktı. Hatta zaman zaman sanki herkes hikâyesini birilerine anlatmak ya da hikâyesine bir son bulmak için hapisaneyeye girmiş gibi gelirdi bana."

Taşkale, bütün cezaevleri gibi bir yerdir; adlilerle siyasilerin ayrı binalarda yattığı, gardiyanların zulümkâr, koğuş ağalarınınsa elinin bol ve ağır olduğu, ucunda para olduğu takdirde hemen her işin görüldüğü bir yerdir.

Kara Sis, Kemal Varol, 264 sayfa, Everest Yayınları, 2020.

Taşkale, bütün cezaevleri gibi bir yerdir; adlilerle siyasilerin ayrı binalarda yattığı, gardiyanların zulümkâr, koğuş ağalarınınsa elinin bol ve ağır olduğu, ucunda para olduğu takdirde hemen her işin görüldüğü bir yerdir.

Taşkale'nin C-6 koğuşu da bu aşağı yukarı böyledir. Koğuşta altı kişi vardır; Candan İleri, Sıçan, Asım Abi, Casper, Reco Dayı ve Mesut Hoca. Hepsi de cinayetten yatmaktadır ama işlenen suça, eh biraz da yaşa ve cüzdana göre işleyen bir hiyerarşiye göre görev dağılımı yapmış, bir şekilde cezalarını çekmektedirler.

Cezaevinin işleyişi neredeyse herkesçe kabul görmekte, mahkûmlar da gardiyanlar gibi rollerini oynayıp çekip gitmenin derdindedirler. Derken bütün işleyişi bozan bir mahkum çıkar gelir.

EYLEMSİZLİĞİN GÜCÜ

“Sanki kendi başaramadığı bir şeyi başkalarına yaptırtmak, kendisini birilerine öldürtmek, kanını başkalarının ellerine bulaştırmak, böylece varlığıyla değil de olası yokluğuyla başlarına bela olmak istiyordu Barana.”

Tuhaf bir delikanlıdır Barana. Gardiyanlar onu bir çöp poşeti gibi getirip atarlar koğuşa. Ağzı burnu darmadağın, üstü başı perişan haldedir, handiyse ölüdür. Müebbetliktir Barana.

Sadece fiziksel olarak değil, ruhen de ölüdür, adeta ölmek istemektedir. Koğuş arkadaşları bu manzara karşısında şaşkın durumda kalsalar da ona yardım etmeye çalışırlar. Yeter ki kendine gelsin, yeter ki bu duruma nasıl düştüğünü anlatsın, çünkü bilen bilir, cezaevleri ilk günler adeta bir mezarı andırır.

Ne var ki hiçbiri kâr etmez. Barana ne Nuh der ne peygamber; lütfedip başını dahi kaldırmaz. Sayım zamanı gelen gardiyanların emirlerine uymayı reddeder, “orada” olsa dahi “burada-

**Kemal Varol
kendinden emin,
sakin bir dille ilerler;
soğukkanlıdır.
Soğukkanlılığı ise
okura hazırladığı
düğümlere adım adım
yaklaşmasından ileri
gelir. Bir yanıla da
Barana'dır, susmak
zorundadır.**

yım” demez. Onlarca yumruk yer, yerlerde tek-
melenir yine de bildiğinden şaşmaz, nerede ol-
duğunu “gizler”.

HAYAT KADAR MERAK

“Ama ölmek için çok gençti. Üstelik hiç kimse
hikâyesini birilerine anlatmadan ölmeliydi
dünyada.”

Barana hiçbir şey yapmaz, hem de hiçbir şey; ne
doğru düzgün yemek yer ne çıkar volta atar, ne
televizyona ne gazetelere bakar; incik boncuğa
bile meyletmez; sadece bakar, durup bir yere ba-
kar ve düşünür.

Barana hiçbir şey yapmayarak aslında o kadar
çok şey yapar ki başta koğuşun, akabinde gardi-
yanların, yani cezaevinin bütün rutinini altüst
eder. Gardiyanlardan aldığı karşılık dayak ve
zulümdür ancak koğuş arkadaşları gittikçe ka-
baran bir merakla ona bakmaya başlarlar. Bara-
na'nın her sustuğu kelimedede, her çevirdiği ba-
kışta, her yediği dayakta da merakları katbekat
artar.

Bir türlü akıl sır erdiremezler: Bir insan kendine
bunu neden yapar?

BİR SAÇ TELİNİN ETTİKLERİ

“Çünkü bazı insanlar birbirlerini acılarından
tanırdı ve yara sarmasını ancak canı yananlar
bilirdi.”

Varol işte bu sorunun peşine takar okuru. Mah-
kumlarla beraber okurun merakını da hepten
kabartana kadar sabreder ve devam eden sayfa-

'Kara Sis' gelgitler üzerine kurulu bir merakı, acıyı ve geçmişin yükünü anlatmaya çalışır ve sırtını Arkanya'ya dayar...

larda küçük ipuçları vererek yoluna devam eder.

Romanın anlatıcısı, aynı zamanda koğuştakilerden biri olan Mesut Hoca'dır. Mesut Hoca diğerlerine kıyasla daha çok takar kafayı Barana'ya. Hatta kendince hikâyeler bile uydurmaya kalkar, böyleyken böyle diye bir sürü şey düşünür ancak ona hiçbirini yakıştıramaz.

Varol kendinden emin, sakin bir dille ilerler; soğukkanlıdır. Soğukkanlılığı ise okura hazırladığı düğümlere adım adım yaklaşmasından ileri gelir. Bir yanıla da Barana'dır, susmak zordur.

'Kara Sis' işte bu gelgitler üzerine kurulu bir merakı, acıyı ve geçmişin yükünü anlatmaya çalışır. Bu yük bazen küçük bir şey'e, bir saç teline dönüşür ve o saç teli ete kemiğe bürünerek, sığınılacak bir liman halini alır, bazen de Varol okurlarının yakından tanıdığı bir şehre dayar sırtını, Arkanya oluverir.

Vietnam Savaşı'nın ardından: Ocean Vuong şiiir gibi yazdı!

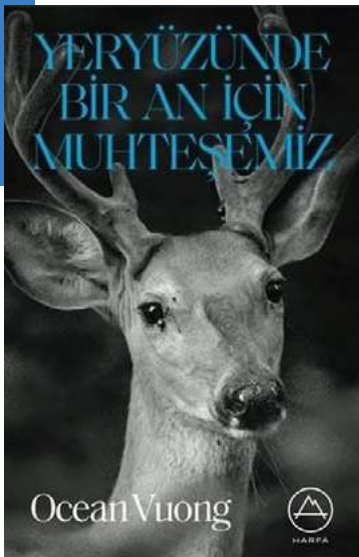
Şair ve deneme yazarı Ocean Vuong'un büyük yankı uyandıran ilk romanı "Yeryüzünde Bir An İçin Muhteşemiz" Harfa Yayınları tarafından Deniz Koç çevirisiyle okura sunuldu. Roman, Vietnam Savaşı yüzünden Amerika'ya göç eden bir ailenin emperyalizmin gölgesindeki hayatını bütün veçheleriyle ele alıyor.

metin yetkin

Ocean Vuong, “Night Sky with Exit Wounds” kitabıyla, T.S. Eliot, Whiting, Thomas Gunn ve Forward ödüllere layık görüldü. Yayımlanan ilk romanı “Yeryüzünde Bir An İçin Muhteşemiz” ise de 2019 yılında New England Kitap Ödülü’nü kazandı. Öte yandan Pen/Faulkner ile Uluslararası Dylan Thomas ödülleri finalist oldu, Pen/Hemingway İlk Roman Ödülü’nün de uzun listesinde yer aldı.

Yeryüzünde Bir An İçin Muhteşemiz, Ocean Vuong, Çevirmen: Deniz Koç, 256 syf., Harfa Yayınları, 2020.

1988 yılında Vietnam’da doğan Ocean Vuong, Massachusetts’te yaşıyor ve UMass-Amherst’te ders veriyor. Vuong, “Night Sky with Exit Wounds” kitabıyla, T.S. Eliot, Whiting, Thomas Gunn ve Forward ödüllere layık görüldü. Yayımlanan ilk romanı “Yeryüzünde Bir An İçin Muhteşemiz” ise de 2019 yılında New England Kitap Ödülü’nü kazandı. Öte yandan Pen/Faulkner ile Uluslararası Dylan Thomas ödülleri finalist oldu, Pen/Hemingway İlk Roman Ödülü’nün de uzun listesinde yer aldı.

Türkçeye ilk defa Deniz Koç tarafından çevrilen romanı “Yeryüzünde Bir An İçin Muhteşemiz” de yazarın diğer eserlerinde görülen Amerika özelinde ete kemiğe bürünmüş antiemperyalist vurguyu devam ettiriyor. Nitekim bir şiirinde şöyle diyor yazar:

“Amerikalı bir asker Vietnamlı çiftçi bir kızı yaptı. Böylece annem var. Böylece ben varım. Böylece bombalar yok = ailem yok = ben yokum. / Vah vah!”

Yazarın şiirinde kaba bu damar ilk romanında da görülüyor. İsmi verilmeyen fakat Küçük Köpek olarak adlandırılan anlatıcı sayesinde metne dahil oluyor okur. Anlatıcının böyle adlandırılmasının sebebi Vietnam geleneklerinden. O doğduğu vakit asabi bir mizaca sahip babasından korkan şaman ona Ulusun Vatansever Lideri adını verse de büyükannesi Lan’ın doğduğu köyde ailenin en küçük ve en zayıf çocuklarına, anlatıcının tabiriyle, oranın en rezil şeylerinin adı veriliyor. Böylece sağlıklı ve güzel çocukları bulmak için dolaşan kötü ruhlar bu isimleri duyunca o eve girmiyor ve çocuk da kurtulmuş oluyor bu inanışa göre. Şeytan, domuz burnu, manda kafası gibi isimlerle kendi ismini kıyaslayan anlatıcı bunu yine de insafli buluyor. Öte

Yeryüzünde Bir An İçin Muhteşemiz” de yazarın diğer eserlerinde görülen Amerika özelinde ete kemiğe bürünmüş antiemperyalist vurguyu devam ettiriyor.

yandan bir isme sahip olmama durumu aidiyet duygusunun yokluğuyla ve anlatıcının yaşadığı yere yabancılaşımasıyla da açıklanabilir. Zaten kitabı yazarın hayatına paralel okuduğumuzda bu iki durumun da hayatına sindiğini ve otobiyografik unsurların edebi hayatına şekil verdiğini anlamak güç değil.

Küçük Köpek’in büyükannesi Lan, 17 yaşındayken yaşlı bir adamla evlendirilince evden kaçmış ve hayatını idame ettirmek için seks işçiliği yapmış. Dört aylık hamileyken tanıştığı bir Amerikan askerine, Paul’e âşık olunca onunla evlenmiş. Tabii, bu evlilik ikisi için de ırkçılığın tavan yaptığı Amerika’da sosyal zorlukların da ötesinde hayati bir tehlike teşkil etmekte. Nitekim hem Paul hem de Lan geçmişten getirdiği travmalarla yaşamakta. Lan, anlatıcının tasvir ettiği kadarıyla iki büküm bir kadın. Öyle ki lavaboyu ovarken kafası gözükmüyor. Hâlen savaş zamanında yaşadığını hissetmekte ve tepkileri bu korkuyla şekilleniyor. Ölmek üzere olan Paul de sigarasını yakarak geçmişin dehlizlerinde yaşayan bir ölü. Üstelik Küçük Köpek’in gerçek dedesi olmadığı için derin bir keder duyuyor. Paul ve Lan ilişkisinde dikkate değer bir nokta da erkek kahramanın çoğu romanda gördüğümüz “kurtarıcı” rolüne bürünmemiş olması. Birbirlerini seviyor, evleniyor ve aynı şekilde acı çekiyorlar. Lan’ın hayatı önemli bir husus çünkü yazarın zamanı ele alış biçiminin somut bir örneği. Yazar, zamanın sarmal olduğunu sık sık vurgularken hafızanın işlevini de sorguluyor.

“Bazı insanlar tarihin hep zannettiğimiz gibi bir çizgi olarak değil de sarmal şeklinde ilerlediğini söylüyor. Zaman içinde dairesel bir güzergâh izleyerek seyahat ediyoruz, merkeze olan uzaklığımız artıyor ve sonra yeniden azalıyor, aradan bir halka eksiliyor. Lan da anlattığı hikâyelerle bir sarmalın içinde seyahat ediyordu.”

Amerikalı bir asker Vietnamlı çiftçi bir kızı yaptı. Böylece annem var. Böylece ben varım. Böylece bombalar yok = ailem yok = ben yokum. / Vah vah!”

Hayatı sarmal zaman dilimlerinde yaşayan bir diğer kahraman da Küçük Köpek’in İngilizce bilmesi de babası Amerikalı olan annesi. Anne gerek eşinden gördüğü şiddet gerek savaştan sonra yaşadığı travma sonrası stres bozukluğu yüzünden Küçük Köpek’e Lego kutusu atıp kafasını kanatacak derecede kendi oğluna şiddet uygulamakta. Bunun bir diğer sebebiyse zayıf ve kırılgan olan, dişil özellikleri ön plana çıkan Küçük Köpek’in ezilmemesini sağlamak için bir çare bulma çabası. Yine de Küçük Köpek Amerikalı çocuklar tarafından küçük yaşta itilip kakılsa bile öfkesini kontrol etmeyi bilen biri. Aynı zamanda annenin oğluna duyduğu sevginin de ölçsüz olduğunu söylemeli. Anne, hayatını manikür salonunda çalışarak geçirmekte ve onu çok yoran bu iş sayesinde hayata tutunmakta. Küçük Köpek, bu işin zorluğunu göstermek için annesinin nasırlı ellerini, sırt ağrılarını yer yer betimliyor. Annenin çalışırken çokça zikrettiği kelimeyse “afedersiniz”. Bu kelime ona üstten bakan müşteriye kendi varlığını göstermek için bir imge. Aynı kelime Küçük Köpek tütün tarlalarında çalışırken İspanyolca, “Lo siento” olarak onun dudaklarından da dökülüyor. Yine aynı tarlada beyzbol maçlarına hayran, alkol ve madde bağımlısı bir genç olan Trevor ile ilk duygusal deneyimini yaşayarak toplumsal cinsiyetinin de farkına varıyor. Bu doğrultuda sağlamca inşa edilmiş çatışmalarla karşılaşiyor okur: İlki ülkesini işgal eden ve hayatını sefil eden emperyalist güçten nefret etmesine rağmen o gücün ülkesinde yaşadığı için mahcubiyet duyan farklı milletten insanların dudaklarından dökülen özür kelimesi. İkincisi, buna rağmen o emperyalist güce benzeme gayesi: Annenin ağzından çıkan “Bu koyduğum Amerikan sütü, o yüzden büyüyüp kocaman olacaksın.” veya “Gerçek bir Amerikalı’ya benziyor muyum?” cümleleriyle Küçük Köpek’in “Sen ve ben, gözlerimizi açana kadar

Amerikalıydık.” cümlesi buna örnek. Küçük Köpek’in Trevor’la olan ilişkisine de bu gözlükle bakmalı: Trevor uzun boylu, gri gözlü, beyzbol tutkunu, bağımlı bir Amerikalı fakat babasından, kuvvetle muhtemel baba figüründen hareketle Amerika’dan nefret eden bir adam. Zaten kafasına her zaman gözlerini kapatacak kadar miğfer takıyor. Belki de bu yüzden Küçük Köpek’e göre bir askere değil ölü bir askere benziyor.

“Onunla tanıştığım günden beri taktığı İkinci Dünya Savaşı asker miğferini alıp tekrar kafasına yerleştirdi. Bu miğfer gözümün önünden gitmiyor -ama bu doğru olamaz. Tepeden tırnağa Amerikalı ve ölü bir asker suretinde yaşayan bu çocuk. O kadar zarif, o kadar yerinde bir sembol ki uydurmuş olmalıyım.”

Bu kimlik sorunu efsane beyzbol oyuncusu Tiger Woods’un hikâyesinin de metne dahil olduğu bölümlerde tekrar dile getiriliyor. Fransız düşün insanı Roland Barthes’tan yapılan alıntılar da metinde zamanı, hafızayı ve dili masaya yatıran çıkış noktaları. Dil ve kimlik ilişkisi de çoğu defa irdelenmekte. Tüm bunlara bakıldığında asıl korkunç olanın emperyalizmin manipülasyonu olduğunu görüyoruz. Emperyalizm gözüne kestirdiği kurbanı saldıran kanlı bir pençe ancak onun fiziki saldırısından ziyade kurbanlarının kendi rızalarıyla emperyalist temsillere hayranlık duyması, tüketim toplumuna ister istemez adapte olarak tüketim nesnelere ulaşma çabası içerisinde kurban olduğunu unutup onu sefil eden güce farkında olmadan benzemesi meseleinin en hazin boyutu. Yani, emperyalizmin asıl gücü sürekli değiştiği için görünmez bir düşman halini alan söylemi ve propagandası. Bu boyut, romanın arka planında maymun beyni yenildiği sahneden bile daha korkunç şekilde yer alıyor.

Onunla tanıştığım günden beri taktığı İkinci Dünya Savaşı asker miğferini alıp tekrar kafasına yerleştirdi. Bu miğfer gözümün önünden gitmiyor ama bu doğru olamaz. Tepeden tırnağa Amerikalı ve ölü bir asker suretinde yaşayan bu çocuk. O kadar zarif, o kadar yerinde bir sembol ki uydurmuş olmalıyım.”

Javier Cercas külliyatına nitelikli bir katkı: Işığın Hızı

'Işığın Hızı', Gökhan Aksay'ın çevirisiyle Everest Yayınları tarafından yayımlandı. Işığın Hızı'nda iki meseleye odaklanıyor Javier Cercas. Bunlardan ilki anlatıcının -genç Cercas'ın ta kendisinin!- yazar olma serüveni. İkincisi ise üniversitede görev yaptığı yıllarda tanıştığı arkadaşı Rodney'in gizemli hayat hikâyesi...

beyza ertem

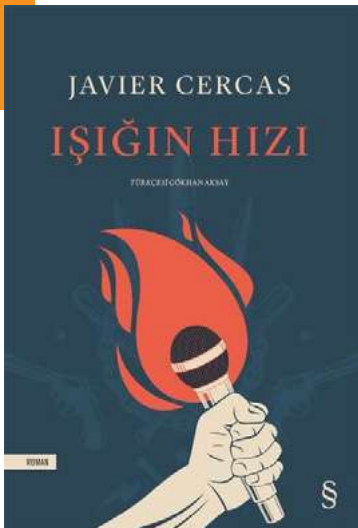
İyi bir hikâye anlatıcısı Cercas. Gerçeği kurgularken kaydettiği bütün aşamaları okuruyla paylaşıyor, otobiyografik unsurları anlatısına ustalıkla yerleştiriyor, metinlerindeki ‘merak ögesini’ her zaman önemsiyor ve canlı tutuyor.

Javier Cercas, bugünlerde adını en çok duyduğumuz yazarlardan. ‘Kiracı’, ‘Saplantı’, ‘Sınırın Yasaları’ ve ‘Salamina Askerleri’yle Türkiye’de belirli bir okur kitlesi oluşan yazarın -özellikle ‘Sahtekâr’ın Türkçeye kazandırılmasından sonra- farklı çevrelerden de ilgi gördüğü aşikâr. Bunun sebebinin Cercas’ın deneyimlerini aktarırken tercih ettiği yöntemin okurda kolaylıkla karşılık bulması olduğu kanaatindeyim. İyi bir hikâye anlatıcısı o. Gerçeği kurgularken kaydettiği bütün aşamaları okuruyla paylaşıyor, otobiyografik unsurları anlatısına ustalıkla yerleştiriyor, metinlerindeki ‘merak ögesini’ her zaman önemsiyor ve canlı tutuyor. Bu noktada Cercas külliyatının tamamlanması için büyük emek veren Gökhan Aksay’ın özenli, akıcı ve tertemiz çevirilerini ayrıca vurgulamak gerek. Aksay, ‘Işığın Hızı’nın başında yer alan notunda (“Javier Cercas Metinlerine Gönül Veren Birinin Notu”) şöyle diyor:

“Türkçeleştirirken, Javier Cercas’ın, kendini ifade etme anlamında yazarlık kurumunu bütünüyle reddeden, kendisinden kaçıp kurtulmak, olduğundan başka birisi olmak için yazdığını, belli bir ben konumuna yerleştiremeyecek kadar ‘çehresiz’ biri olarak yazmaya özen gösterdiğini dile getiren Foucault’nun izinden giderek uğradığı -arkasından kim bilir başka hangi diyarlara yelken açacağı- bir liman gibi hissettim Işığın Hızı’nı.”

YAZAR, BAŞKA BİR ŞEY OLAMAYANDIR

Bir yazar olma hayaliyle yaşayan anlatıcı ile Rodney Falk’un kesişen yolları tayin ediyor ‘Işığın Hızı’nın kaderini. Kitabın giriş cümleleri hem anlatıcı hakkındaki ilk izlenimlerimizi oluşturması bakımından hem de aslında hikâyenin gi-dişatına işaret eden yapısıyla oldukça mühim.

Işığın Hızı, Javier Cercas, Çev: Gökhan Aksay, 248 syf., Everest Yayınları, 2020.

'Yalancı bir hayat' sürdüğünü söylüyor anlatıcı, 'sahici olanından daha gerçek olsa da' gözlerden uzak bir hayat. Bu cümleleri kitabın son bölümünde de yineleyecek, fakat hikâyedeki tüm boşluklar dolduktan sonra. Cercas, okurunu, şimdiden geçmişe doğru bir yolculuğa çıkarıyor. Henüz yazar olmadığı, İspanya'dan Amerika'ya uzanan günlere götürüyor.

Rodney Falk, anlatıcının hayatına bir Orta Amerika şehri olan Urbana'ya asistanlık bursu vasıtasıyla gitmesi üzerine dahil oluyor. Bahsi geçen üniversite, yazar Cercas'ın iki sene görev yaptığı Illinois Üniversitesi. Burada aynı odayı paylaşmaları ve gerçekleştirdikleri edebiyat sohbetleri, bu ikilinin yakınlık kurmasını sağlayan unsurlar. Bu sohbetler sırasında birçok yazara ve birçok esere gönderme yapıyor Cercas. Özellikle Rodney'in fikirlerini aktarıyor. Aslında onu yazarlar ve kitaplar hakkındaki cümleleriyle tanıyoruz demek mümkün, biraz da 'ukala' olarak değerlendirilebilecek tavrıyla. Cercas'ın Falk hakkındaki izlenimlerine baktığımızda ise; üniversitede neredeyse yapayalnız olduğunu, bir gözünde bantla dolaşmasının ona gizemli bir hava verdiğini, bulunduğu ortamlarda aykırı davranışlarının olduğunu ve bazı hareketlerinin de tedirgin edici bir tesir bıraktığını görüyoruz.

Ayrıca anlatıcının Urbana'ya yerleşmesinin sebebi de dikkat çekici: Hayalini kurduğu yazarlığı yapamaması, çünkü bu şekilde geçinmesinin mümkün olmaması. İspanya'da 'berbat bir daire'yi paylaştığı, ressam olmayı arzulayan arkadaşı Marcos için de geçerli bu durum. Sanatın en azından yolun başındayken karın doyurmadığına, sanatçı olma yolunda çekilen sancılara işaret etmiş Cercas.

Bir yazar olma hayaliyle yaşayan anlatıcı ile Rodney Falk'un kesişen yolları tayin ediyor 'Işığın Hızı'nın kaderini. Kitabın giriş cümleleri hem anlatıcı hakkındaki ilk izlenimlerimizi oluşturması bakımından hem de aslında hikâyenin gidişatına işaret eden yapısıyla oldukça mühim.

‘Yalancı bir hayat’ sürdüğünü söylüyor anlatıcı, ‘sahici olanından daha gerçek olsa da’ gözlerden uzak bir hayat. Bu cümleleri kitabın son bölümünde de yineleyecek, fakat hikâyedeki tüm boşluklar dolduktan sonra. Cercas, okurunu, şimdiden geçmişe doğru bir yolculuğa çıkarıyor.

Rodney ve anlatıcı arasındaki en ilgi çekici diyalogların, yazarlık üzerine fikirlerinin tam anlamıyla ‘çarpıştığı’ diyaloglar olduğunu söyleyebilirim. Bu bölümlerde Rodney bir öğretmen, Cercas ise bir öğrenci edasında. Yazar kimdir, ne anlatır ve nasıl anlatmalıdır gibi soruların cevaplarının arandığı sayfalarda, anlatıcının bir roman üzerinde çalıştığını öğreniyoruz. İkilinin sohbetlerini yazarlar ve kitaplardan doğrudan ‘yazarlık’ ve ‘kurmaca’ya yönlendiren de bu oluyor. Rodney, hikâyelerin varlığına değil, anlatıcıların varlığına inanıyor. Anlatıcı, gerçek edebiyatın yazarın kimliğini gizlediğini düşünüyor; Rodney ise yazarın kendinden fazlaca söz etmesinin kendini gizlemenin en iyi yolu olduğunu. “Bir romanda anlatılmayan şey, anlatılandan her zaman daha önemlidir.” (s. 55) diyen Rodney, anlatıcının anlattıklarıyla (yazdıklarıyla) değil, anlatmadıklarıyla (yazmadıklarıyla) ilgileniyor. Böylece edebiyatın sükuta dayanan yönünü de işaret ediyor. Bu tartışmaların yer aldığı sayfalar, okurların zihnine kazınacak cümleler barındırması bakımından oldukça zengin.

Yazdıklarınız hakkındaki ilk değerlendirmenin şöyle bir kelimedenden ibaret olduğunu düşünün: “İğrenç.” İşte böyle bir tepki veriyor Rodney, anlatıcının yazdıklarını okuduktan sonra. Yazarlığın ‘lanet bir iş’ olduğunu da ekliyor. İlerleyen satırlarda, neye uğradığını şaşırarak, belki de Rodney’in ukala tavırlarından çoktan bıkmış olan anlatıcının bir yanıyla onu oldukça önemseydiğini hissediyoruz. Tansiyonun yükseldiği kısımda Rodney’in dilinden dökülen bir cümle, oldukça dikkat çekici: “Bilmiyorum, belki de yalnızca başka bir şey olamayanların yazar olması gerekiyor.” (s. 58)

Kitabın adının da ‘yazmak’la bağlantılı olduğunu belirtmek gerek. ‘Işığın hızı’ ile tanımlanan, yazma eyleminin ta kendisi... Cercas, insanın ışığın hızına erişebilirse yahut ışıktan daha hızlı yol almayı başarabilirse geleceği gördüğünü his- sedeceğini vurgulamış. Bu vurguyu hem anlatıcı hem de Rodney üzerinden gerçekleştirmiş. En sonunda, anlatıcının ışığın hızına ‘yazarak’ yaklaştığını anlıyoruz. Ayrıca ‘hız’ kelimesi, kitapta bir ‘leitmotiv’e dönüşecek kadar fazla kullanıl- makta.

Rodney’in bahsettiği lanet, yazarın ‘gördükleriyle’ ilişkili. Sıradan bir insanın yalnızca bakmakla yetindiği şeyleri görmekten söz ediyorum. Yazar, sorunları çözen değil, onları daha da karmaşık hâle getiren; kimsenin görmeyi beceremediklerini gören, özellikle kimsenin görmek istemediklerini görülebilene çevirendir. Bu nedenle yaptığı iş, lanetli ve sevimsiz bir iştir. Öte yandan, Rodney’in, yazarlığa hevesli ‘genç Cercas’ı uyardığını da görüyoruz. Özellikle ‘şöhret’ ve ‘başarının laneti’ hususlarında. Hatta bir Oscar Wilde alıntısı da yerleştirmiş Cercas metnine: “Hayatta iki trajedi vardır. Biri, arzu ettiğin şeyi başaramamak; diğeri ise onu başarmak.” Anlatıcı bu sözü duyduğunda, tam o anda, bunu yeterince özümseyemez. Fakat zamanla gerçekten düşecektir başarının ağına. Onun getirdikleriyle dönüşecek, götürdükleriyle ise bambaşka bir insan olacaktır. ‘Işığın Hızı’nın en ilgi çekici niteliklerinden biri de bu: İnsanın başarıyla sınava.

Kitabın adının da ‘yazmak’la bağlantılı olduğunu belirtmek gerek. ‘Işığın hızı’ ile tanımlanan, yazma eyleminin ta kendisi... Cercas, insanın ışığın hızına erişebilirse yahut ışıktan daha hızlı yol almayı başarabilirse geleceği gördüğünü his- sedeceğini vurgulamış. Bu vurguyu hem anlatıcı hem de Rodney üzerinden gerçekleştirmiş. En sonunda, anlatıcının ışığın hızına ‘yazarak’ yaklaştığını anlıyoruz. Ayrıca ‘hız’ kelimesi, kitapta bir ‘leitmotiv’e dönüşecek kadar fazla kullanıl- makta. Özellikle anlatıcının şöhrete kavuştuğu dönemin anlatıldığı bölümlerde ‘hız’ kitaba her anlamda sızıyor ve bu bölümler anlatıya farklı bir ivme kazandırıyor.

VIETNAM: GERÇEĞİN SAHTELİĞİ VE ÖLÜME HÜKME DENLER

Rodney'in gizemli geçmişinin açığa çıkmasıyla anlatıya bambaşka ve evrensel bir mesele dahil oluyor: Savaşmak ve öldürmek. Cercas, Vietnam Savaşı üzerinden insanın ölüme nasıl hükmettiğine ve bunu yaparak kendini bir Tanrı gibi hissettiğine odaklanmış. Aslında kitabın ilk bölümünde Rodney'in Zippo'sunu anlatıcıya uzattığı sahnede bir ipucu yer alıyor. Bu Zippo'da büyük harflerle kazanmış Vietnam kelimesi göze çarpıyor. Öte yandan Rodney'e miras kalan göz bandı da bir ipucu olarak değerlendirilebilir.

Vietnam ve orada yaşananlar, herkese ve her şeye 'yabancı' gibi yaşayan bir insanın, Rodney'in babasına yazdığı mektuplar aracılığıyla aydınlanıyor. Bu mektupların anlatıcının eline geçmesi ise bir tesadüfe bağlı değil. Rodney'in bir anda ortadan yok olmasının üzerine onun 'baba evine gidiyor anlatıcı ve zaman içinde bu babadan gelen bir telefon sonucunda gerçekleştirdiği ikinci ziyarette teslim ediliyor mektuplar kendisine. Bu mektuplar savaşa katılan Rodney ve kardeşi Bob'un babalarına gönderdiği haberlerden ibaret. Cercas'la birlikte önceleri Rodney'in bir savaş karşıtı olduğunu, sonra ani bir kararla savaşa katıldığını, kardeşi Bob'un hayatını kaybettiğini öğreniyoruz. Mektupların en mühim yanı ise Rodney'in geçirdiği değişimi yansıtması ve aslında 'gerçek' zannedilen şeylerin bir illüzyondan ibaret olduğunu apaçık ortaya koyması.

Rodney'in tasvir ettiği tabloyu şu şekilde özetlemek mümkün: Ortada bir savaş yok. Düşman yok. 'Kahramanlık' söz konusu değil. Amaç da yok. Savaşlar kazanmak için yapılır, fakat bu savaş yalnızca öldürmek için yapılıyor. Bütün askerler bu durumun farkında. Kimse sorgulamı-

Rodney'in gizemli geçmişinin açığa çıkmasıyla anlatıya bambaşka ve evrensel bir mesele dahil oluyor: Savaşmak ve öldürmek. Cercas, Vietnam Savaşı üzerinden insanın ölüme nasıl hükmettiğine ve bunu yaparak kendini bir Tanrı gibi hissettiğine odaklanmış.

yor, anlamaya çalışmıyor. Yalnızca öldürüyor. Kimsenin gerçek olanı dile getirmeye cesareti de yok, niyeti de. Ne kadar öldürürsen o kadar kârlısın. Niye öldürdüğün hakkında ise ufacık bir fikrin yok. Fakat her ölümdede, ölen sen olmadığın için mutlusun. Hepsi bu.

Cercas, Rodney'in fikirlerinin büsbütün değiştiğini, 'öldürmeyi' bir hak olarak gördüğünü, hatta öldürürken nihayet önemli bir şey yapıyor hissinde kapıldığını anlattığı kısımda da 'hız'a vurgu yapmış:

"...olabildiğince büyümek, yayılmak, uzamak için, o öldüren insanların yüzünde gördüğüm vecde gelene, kutsanmış olana özgü ifadeyi yakalaması için, kendini derinlemesine tanıması ve savaşın imkân tanıdığı ölçüde uzağa gidebilmesi için, herkesin öldürme hakkına sahip olması gerektiğini düşünüyorum, ve savaş çok öteye, çok hızlı gitme olanağı verir, daha da öteye, daha da hızlı, daha hızlı, daha hızlı, daha hızlı, öyle bir an gelir ki her şey ansızın hızlanır, bir aydınlanma olur, yüksekliğin verdiği baş dönmesi, bilinç kaybı, yakıcı bir kesinlikle, eğer ışıktan daha hızlı yol almayı başarabilirsen geleceği göreceğini hissedersin. Keşfettiğim şey işte bu." (s. 103)

'SAHİCİ OLANINDAN DAHA GERÇEK BİR ROMAN'

Anlatıcının ünlü bir yazar olduktan sonra altüst olan hayatı ve Rodney'in intiharı... İşte bu ikisi, yeni bir kitabın doğuşunu hazırlayan unsurlar. Rodney'in hikâyesini yazmak isteyen fakat bunu hikâyenin karanlık kalan kısımlarını aydınlatmadan başaramayacağına inanan anlatıcı, Rodney'in temelli gidişiyle 'sahici olanından daha gerçek bir roman' yazarak bir 'borç' ödemeye ka-

Rodney'in tasvir ettiği tabloyu şu şekilde özetlemek mümkün: Ortada bir savaş yok. Düşman yok. 'Kahramanlık' söz konusu değil. Amaç da yok. Savaşlar kazanmak için yapılır, fakat bu savaş yalnızca öldürmek için yapılıyor.

rar veriyor. 'Sahici olanından daha gerçek olsa da' aslında bir yalandan ibaret olan (kendi) hayatına benzeyecektir bu roman.

Rodney ve anlatıcı arasındaki bağı ve benzerliği en derinden hissettiğimiz ân, anlatıcıyı Rodney'in evinde gördüğümüz ân. Bir yapbozun eksik parçası yerine oturuyor sanki bu sahnede. Anlatıcı hayatta, fakat eşini ve çocuğunu kaybetmiş. Rodney artık yok, fakat eşi ve çocuğu hayatta. Anlatıcı bir tür 'yerine koyma' hissine kapılsa da bunun hiçbir zaman gerçekleşemeyeceğini anladıktan sonra yapabileceği en iyi şeye, yazmaya dönüyor. Ve biz okurlar da ortada henüz somut bir kitap olmasa da Rodney'in hikâyesinin yaşatılacağını anlıyoruz. Elbette Cercas tarafından, 'Işığın Hızı'nda...

'Işığın Hızı', Cercas külliyyatının bir parçası, çeviri edebiyata nitelikli bir katkı. Anlatım tarzıyla, odaklandığı meselelerle, özellikle gerçeklik ve sahtelik arasındaki bağı yaptığı vurguyla tam bir Javier Cercas eseri. Bir kitabı yazarının sesiyle okumanın hem bir avantaj hem de korkunç bir dezavantaj yaratma olasılığı varken yazar-metin-okur arasındaki dengeyi ustalıkla kuruyor Cercas. Kalemnin özgünlüğünü bir kez daha ortaya koyuyor. Tam da bu nedenle 'Işığın Hızı'nın okurunu bulacağı aşikâr.

Yiten umutların, sonsuz yolculukların ilk adımı

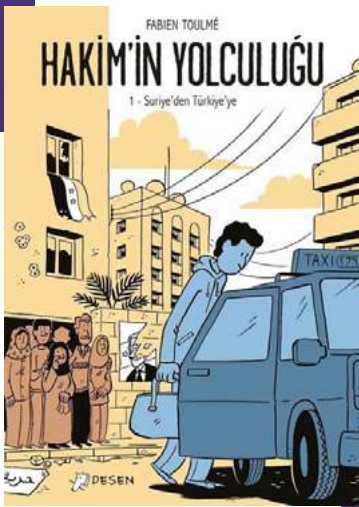
Fransız sanatçı Fabien Toulmé'nin hazırladığı 'Hakim'in Yolculuğu' serisinin ilk kitabı 'Hakim'in Yolculuğu - Suriye'den Türkiye'ye', Desen Yayınları tarafından yayımlandı. Toulmé, milyonlarca göçmenin yaşadığı sorunları, yol hikâyelerini Hakim adındaki Suriyeli bir gencin savaştan kaçmak için çıktığı yolculuğunu odağına alarak tüm yalınlığı ile aktarıyor.

gürer mut

“

Fransız sanatçı Fabien Toulmé'nun hazırladığı ve Desen Yayınları'ndan çıkan üç ciltlik serinin ilk kitabı 'Hakim'in Yolculuğu - 1 Suriye'den Türkiye'ye' milyonlarca göçmenin yaşadığı sorunları, yol hikâyelerini tüm yalınlığıyla aktarma sorumluluğunu üstlenmiş bir çalışma

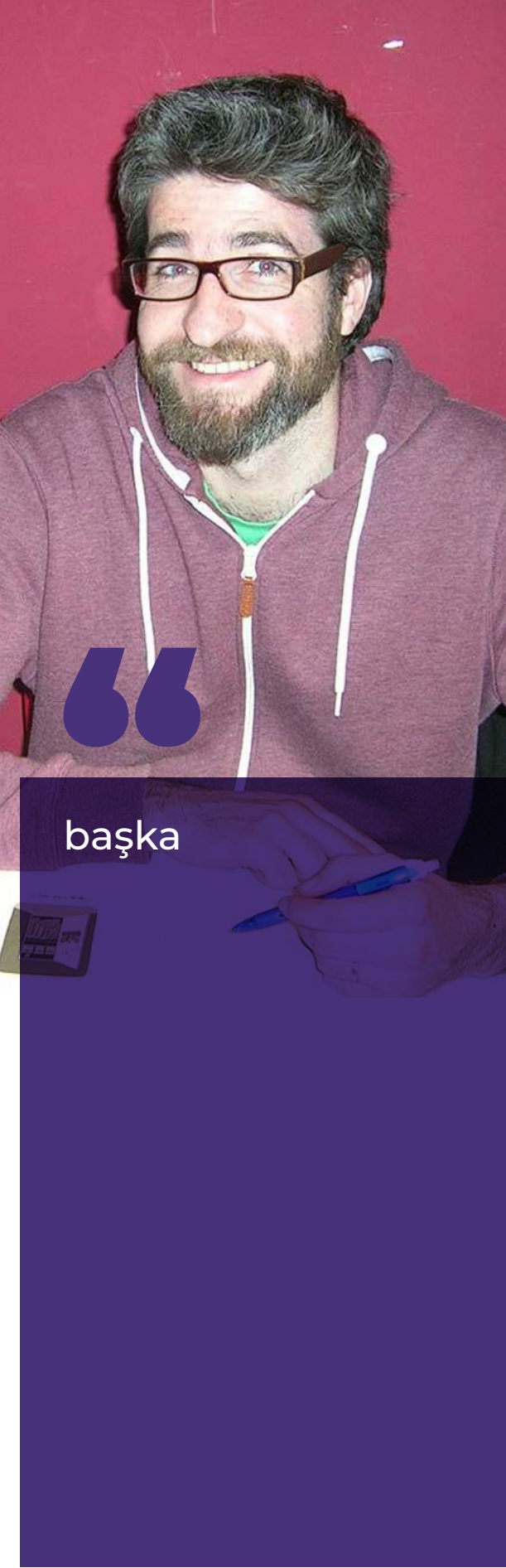
Hakimin Yolculuğu-1 Suriyeden Türkiye'ye, Fabien Toulme, Çevirmen: Damla Kellecioğlu, 272 syf., Desen Yayınları, 2020.

İçinde bulunduğumuz yüzyıl, savaşlarla, felaketlerle ve “yıkımla” çevrelenmiş halde. Başta Ortadoğu olmak üzere, dünyanın pek çok yerinde akılcılığı öteleyen “sağ popülist” yaklaşımlar artış göstermeye başlarken küreselleşmenin getirdiği “yeni dünya düzeni”nin yarattığı kriz ise dünyayı geri dönülemez bir yıkımın eşiğine getiriyor. Dolayısıyla bu tablo içinde gelişen ve uç veren otoriter ve faşizan eğilimler, akımlar ve rejimler bir gerçeklik olarak karşımıza dikiliyor. Milyonlarca insan, milliyetçilik hezeyanlarıyla başlayan, din savaşlarıyla taçlanan bu yok oluştan kurtulmak ve insanca bir yaşam için sonunu bilmedikleri yolculuklara çıkıyor; topraklarını, yurtlarını terk ediyor.

Yıkımla ve savaşla çevrelenmiş bir coğrafyanın içinde yaşıyoruz. Göç, yol, yurtsuzluk ve korkularla çevrelenen endişe yüklü insanlık trajedisinin içinde birer seyirciyiz. Kaygı ve korkularla yaşamak, 21. yüzyılın insanlık ailesine bir gömlek gibi giydirildi. Bu yıkımdan kurtulmak için çıkılan yolculuğun bedeli ise çok ağır. Milyonlarca mülteci, yurtsuz, vatansız ve yalnız başına çıktıkları bu yolculukta, bir bilinmezliğin içinde ölüm denen olgunun kendilerini bulmasını bekleyerek yol alıyor. Ölümle neticelenen bu yolculuğa tanıklık ettiğimizde, milyonlarca insanın savaşların içinde yiten umutlarıyla karşı karşıyayız.

BATI KAMUOYUNUN İKİYÜZLÜ TUTUMU

Fransız sanatçı Fabien Toulmé'nun hazırladığı ve Desen Yayınları'ndan çıkan üç ciltlik serinin ilk kitabı 'Hakim'in Yolculuğu - 1 Suriye'den Türkiye'ye' milyonlarca göçmenin yaşadığı sorunları, yol hikâyelerini tüm yalınlığıyla aktarma sorumluluğunu üstlenmiş bir çalışma. Bunu yaparken, kişisel ayrıntılara girmeden Hakim

adındaki Suriyeli bir gencin savaştan kaçmak için çıktığı yolculukta başına gelenleri büyük bir titizlikle aktarıyor. Onun çıktığı bu yolculuğun ayrıntılarına odaklanırken, mülteci olmanın yarattığı psikoloji ile sosyal krizin içinde buluyoruz kendimizi.

Öyle ki Fransız sanatçı, istenmeyen ve hor görülen mültecilerin hikâyesini milliyetçi hezeyanlarla içten içe kaynakayan Avrupa gibi coğrafyada anlatmaya koyuluyor; sorumluluktan kaçmadan, yaşananları olduğu gibi anlatma cesaretini yitirmeden. Toulmé'yu bu çalışmaya yönelten asıl tetikleyici faktör ise batı kamuoyunun insanlık trajedileri karşısındaki iki yüzlü tutumu olmuş.

Yaşanan acıya seyirci kalmak istemeyen, kalemi yettiğince yaşananları aktarmak isteyen Fransız sanatçı, mültecilerin yol hikâyelerini resmetmek için çalışmalara başlamış. Bu yolculuğun türlü zorluklar taşıdığını ve bu derece yoğun acılarla örülen yol hikâyelerini doğru bir şekilde aktaramayacağından korksa da, kolları sıvamış. Çalışmadan da anlaşılıyor ki, bunu layıkıyla başarmış. Hatta o kadar ki, Hakim'in hikâyesinin içine girdiğimizde evrensel birçok sorunla da hesaplaşıyoruz. Milliyetçiliğin hayatı nasıl çekilmez hale getirdiğinden sermayenin mülteciyi nasıl ucuz iş gücü olarak gördüğüne, işsiz bırakılan ve sosyal hakları düzen tarafından verilmeyen işçi sınıfının mültecilere yönelik nefret söylemlerinin nasıl yükseldiğine tanık oluyoruz.

başka

Toulmé,Suriyeli bir gencin savaştan kaçmak için çıktığı yolculukta başına gelenleri büyük bir titizlikle aktarıyor. Onun çıktığı bu yolculuğun ayrıntılarına odaklanırken, mülteci olmanın yarattığı psikoloji ile sosyal krizin içinde buluyoruz kendimizi.

SAYFALARA YANSIYAN COĞRAFYANIN ACISI

Hakim'in hikâyesine aslında hepimiz yakından tanık olduk. Bu coğrafyanın acısıdır sayfalara yansıyan. Savaş ve yıkım neticesinde vatanlarından kopan milyonlarca insanın yaşadıkları, vicdanını yitirmeyenler için büyük üzüntü kaynağıydı. Aylan bebeği gördüğümüz o ilk an sözcükler boğazımızda düğümlendi, söz bitmişti. Milliyetçilerin, yeni Osmanlıcılarının, siyasal İslamcılarının, tebliğcilerin savaş ve cihat naralarının yol açtığı atmosferin kurbanıydı bu insanlar. Milyonlarca insan, yıkımın altında kalmamak için çaresizlik içinde çıkmışlardı bu yolculuğa.

Bizim yanı başımızda türlü hamlelerle büyütülen savaşa karşı olmak, “barış”ı istemek hatta bu sözcüğü telaffuz etmek bile suç sayılmıştı. Mültecileri batı karşısında siyasi bir koz olarak kullanmaksa mübah! Bu süreçte, yerinden yurdundan olan bu insanlarla yolumuz kişisel olarak pek çok yerde kesişmiştir. Belki de, bir yerlerde hikâyeye konu olan Hakim’le bile bir yerlerde karşı karşıya gelmişizdir, birbirimizin gözünün içine bakmışızdır.

Toulmé'nun kitabı özellikle bu coğrafyanın insanların anılarını yeniden canlandırıyor. Unutulanı hatırlatıyor; göz ardı edileni göz önüne getiriyor. İnsanlığını kaybetmiş olanlara, savaşlarla zenginleşenlere, yıkıma alkış tutanlara eylemlerinin sonucunu gösteriyor.

‘OLAYLARA KARIŞMA OĞLUM’

Hakim'in hayatının yakın tanıyız derken bunu her anlamda söylüyorum. Gündelik dert-

Toulmé'nun kitabı özellikle Ortadoğu'da yaşayan insanların anılarını yeniden canlandırıyor. Unutulanı hatırlatıyor; göz ardı edileni göz önüne getiriyor. İnsanlığını kaybetmiş olanlara, savaşlarla zenginleşenlere, yıkıma alkış tutanlara eylemlerinin sonucunu gösteriyor.

leri, hayatla kurduğu ilişki bizimkinden farklı değil. Eğitimini tamamlayan, askerlik yapan, bir işte çalışan ve kendi ailesini kurmak isteyen birisinin “sıradan” yaşamıydı onunki. Bizde nükleyle karışık söylenen “Olaylara karışma oğlum!” uyarısını hayatında düstur edinmiş kendi halinde bir gençti.

Fabien Toulmé'ya yaşadıklarını olduğu gibi anlatmak isteyen Hakim, hikâyeye Arap Baharıyla başlayan, batı kamuoyu tarafından geniş kabul gören toplumsal ayaklanmanın ilk adımlarını anlatarak başlıyor. Bugünlerde Hakim'in hayatta kalmak ve ailesini bir arada tutmak gibi bir önceliği var. Hayallerinin yıkımı ise Suriye savaşının, en büyük ticaret kenti Halep'in kapılarına dayanması ile başlar.

Hakim, Suriye savaşının başlamasıyla yola düşüyor. Toulmé, savaşın yegane sebebinin Suriye'deki totaliter rejim olduğu üzerinde ısrarla duruyor. İlgili bir okuyucu, bu anlatımın bir miktar eksik olduğunu hemen anlayacaktır. Öyle ki, Toulmé, IŞİD'in Suriye'de başlattığı cihatçı hareketin yarattığı yıkımı hiç gündeme getirmemiş. Sanatçı ve romanın kahramanı yaşananların tek sebebinin Esad rejimi olduğunu öne sürüyor. Dolayısıyla, “Hakim'in yolculuğu” okunurken dönemi hatırlamak için kimi kaynakların yeniden gözden geçirilmesi faydalı olacaktır. Bu görsel ve siyasal belleğin tazelenmesi açısından da ayrıca faydalıdır. Tam bu noktada, “mültecilik ve yurtsuzluk” kavramı üzerinden yine Desen Yayınları'ndan çıkan Kate Evans'ın kaleme aldığı ‘İlmekler, Mülteci krizinden bir kesit’i şiddetle okumanızı öneririm.

DIŞ DÜNYANIN ŞİDDETİ SONUCUNDA GELEN SAVRULMA

Toulmé'nun sunduğu çalışma yurtsuzluk ve mültecilik kavramları üzerinde dururken, tespitleri kitabı ve didaktik değil. Hakim'in gözünden endişe, hüznün, sevinç, özlem ve aşk gibi pek çok insani duyguların iç içe geçtiği dinamik bir metin var önümüzde.

Toulmé'nun sunduğu çalışma yurtsuzluk ve mültecilik kavramları üzerinde dururken, tespitleri kitabı ve didaktik değil. Hakim'in gözünden endişe, hüznün, sevinç, özlem ve aşk gibi pek çok insani duyguların iç içe geçtiği dinamik bir metin var önümüzde.

Elbette, bilmediğiniz bir coğrafyada veya kültürde yalnız başına kalmanın, güvencesizliğin ve sürekli tehlike altında hissetmenin yarattığı travmalarla da karşı karşıyayız. İnsan davranışlarının bir "yabancı" karşısında bir anda nasıl değiştiğini, bir insana duyulan düşmanlığın nasıl hızlı filizlendiğini ustalıkla yansıtmış Toulmé...

Ayrıca mülteciler arasındaki yardımlaşmanın ve dolayısıyla dış dünyaya karşı güvenlik duvarlarının ardına sığınmanın yarattığı endişenin de hangi boyutlarda olduğunu görüyoruz. Suriyeli ailelerin tanımadıkları bir iklimde, kendilerine yönelen saldırılar karşısındaki tutumlarını, bir arada kalma uğraşlarını ve her şeye rağmen ümidi kaybetmemek için verdikleri mücadeleye tanıklık ediyoruz.

Dış dünyanın göçmen ailelere yönelik saldırısı, bir noktadan sonra aile kavramının içinde de kırılmalara, dağılmalara neden oluyor. Dolayısıyla kitapta kendisini dış dünyanın tehlikesinden korumak isteyen insanların aile çevresinde, "kalıcı olarak" kenetlenemediklerine ve zaman içinde farklı noktalara savrulduklarını görüyoruz.

İKİNCİ AŞAMA: TÜRKİYE'DEN AVRUPA'YA GÖÇ

Toulm 'nun kaleminden çıkan 'Hakim'in Yolculuğu' birinci cildinde bölgesel bir krize ve bu krizin yarattığı savrulmaya ve "kopuŐa" odaklanıyor. Bu grafik roman serisinin yayımlanacak olan ikinci kitabında ise Hakim'in Türkiye ve buradan Avrupa'ya yaptığı yolculuğun hikâyesi üzerinde duruluyor. Bu noktada ikinci kitabın temel sorunsalı, "g " olgusunun yarattığı problemler ve doğduğu topraktan "uzaklaŐma"nın yarattığı psikolojik-sosyal travmalar olacaktır.

Fabien Toulm , duygusal bir sanatçı. Kişisel hayatında yaşadığı ve içinden çıkamadığı sorunları okuyucusuna aktarmayı seven bir yazar. "Beklediğim Sen Değildin'de de tam da bunu yapmıŐtı. 'Hakim'in Yolculuğu'nda ise sadece kendisinin değil, insanlığın içinden çıkmadığı ortak sorunlara eğilerek, duyarlı ve sorumlu bir tavır sergiliyor. Çağımızın sorunlarından kaçmadan, yaşananları kayıt altına alma sorumluluğunun bilinciyle hareket ediyor. Bize de serinin ikinci kitabını merakla beklemek kalıyor...

Fabien Toulm , duygusal bir sanatçı. Kişisel hayatında yaşadığı ve içinden çıkamadığı sorunları okuyucusuna aktarmayı seven bir yazar. "Beklediğim Sen Değildin'de de tam da bunu yapmıŐtı. 'Hakim'in Yolculuğu'nda ise sadece kendisinin değil, insanlığın içinden çıkmadığı ortak sorunlara eğilerek, duyarlı ve sorumlu bir tavır sergiliyor.

Deniz, 'ben' ve 'başkası'

Gulam Hüseyin Sâedi'nin romanı 'Korku ve Titreme', Everest Yayınları tarafından yayımlandı. Birbirine bağlı öykülerden oluşan 'Korku ve Titreme'nin başrolünde, deniz ve geçimini denizden sağlayan ama bir yandan da oradan gelenlere kuşkuyla bakan, geçirimsiz veya kapalı toplumsal yapı içerisinde "başkasıyla" karşılaşınca bazen vehimlere kapılan, bazen de meraklanan insanlar yer alıyor.

ali bulunmaz

İran'ın zengin kültürü ve Farsçanın büyüsunü, kurguladığı diyaloglara katan Sâedi, hem ülkesinin durumunu hem de kendi yaşadıklarını anlattığı kitaplarında, İran'daki toplumsal yaşantıyı edebi bir dille aktarırken satır aralarında çözümlemelere de girişti.

Korku ve Titreme, Gulam Hüseyin Sâedi, Çevirmen: Siyaveş Azeri, 160 syf., Everest Yayınları, 2020

1936'da doğup 1985'te ölen; İran'ın değişim, dönüşüm, darbe ve "devrim" sancıları çektiği tüm dönemleri yaşarken hem Şah'a hem de onu deviren Humeyni'ye karşı duruşu nedeniyle her iki zaman diliminde de baskı gören Gulam Hüseyin Sâedi, tiyatro oyunlarında, öykülerinde, romanlarında ve yayımladığı dergilerde kaleme aldığı yazılarda halkı için daima endişelenen bir yazar, psikiyatr ve hümanist olarak öne çıkmıştı.

İran tarihindeki kırılma anlarında ve günlük yaşamın akışı içinde konumlanan karakterler eşliğinde ülkesinin siyasi, kültürel ve sosyal çalkantılarına kitaplarında yer veren Sâedi, psikiyatrlığını konuştuğu metinlerinde bireylerin ve kitlenin ruh hâllerini yansıtmıştı. Bunu yaparken karakterlerinin nerede ve ne zaman susacağını son derece iyi ayarlayan yazar, anlatımında yoksulluğa, yoksunluğa, insan ilişkilerindeki derinliğe ve sığığa yoğunlaşmıştı.

İran'ın zengin kültürü ve Farsçanın büyüsunü, kurguladığı diyaloglara katan Sâedi, hem ülkesinin durumunu hem de kendi yaşadıklarını anlattığı kitaplarında, İran'daki toplumsal yaşantıyı edebi bir dille aktarırken satır aralarında çözümlemelere de girişmişti.

Daha evvel Türkçeye çevrilen 'Top', 'Bayel Ağıtçları' ve 'Dendil'de rastladığımız bu özellikler ve üslup, 'Korku ve Titreme'de de karşımıza çıkıyor.

KORKUDAN MERAKA DOĞRU BİR YOLCULUK

Birbirine bağlı öykülerden oluşan 'Korku ve Titreme'nin başrolünde, deniz ve geçimini denizden sağlayan ama bir yandan da oradan gelenlere kuşkuyla bakan, geçirimsiz veya kapalı toplum-

sal yapı içerisinde “başkasıyla” karşılaşınca bazen vehimlere kapılan, bazen de meraklanan insanlar yer alıyor. Bu yönüyle kitap, yazarın diğer metinlerinden konu bakımından bir parça ayrılıyor.

Romandaki köyün dertlerinin ve dermanlarının simgesi deniz için ahaliden birinin yaptığı yorum, “kendilerinden olmayanlara” veya “başkalarına” yaklaşımı da yansıtıyor; diğer bir deyişle kimin yabancı kimin “yerli” diye niteleneceği muğlaklaşıyor: “Nereden bileyim, deniz işte, adı üzerinde. Bir bakıyorsun iyi, bir bakıyorsun kötü; bir bakıyorsun düşmanın, bir bakıyorsun dostundur.”

Bir “yabancı”yla ve “başkası”yla karşılaşmanın, yıllardır öğrendiklerini, kabullendiklerini, kanaatlerini ve kanılarını sarsmasından korkan, bu korkuyla anlam-dışı tedirginliklere kapılan bir topluluğu resmediyor Sâedi. Denizin getirdiği ya da denizden gelen “başkası” yüzünden velinimetlerine de zaman zaman kuşkuyla bakıyor köylüler. Ardından, inançları ile “başkası” arasında kalarak gerilimler yaşıyorlar.

Sâedi, içine korku düşenlerin akıl-dışı veya saçma davranışlarını, karakterlerin karşılaşmaları ve tepkileri üzerinden okura yansıtırken kurgu yoluyla gerçeğe göz kırptıyor. “Deniz işi insanı yorar” diyen bir köylünün, yaşadığı tedirginliklerin ve saçma korkuların kendisini nasıl yordununun farkında olmaması da bir ironi biçiminde karşımıza çıkıyor.

Romanda, denizden gelen bir “zenci”, bir “canavar” ve balığı andıran bir “bebek”, zaten dış dünyaya kapalı yaşayan ahalinin bilinçaltındaki korkuları tetikliyor. Belli bir zaman sonra, “baş-

Birbirine bağlı öykülerden oluşan ‘Korku ve Titreme’nin başrolünde, deniz ve geçimini denizden sağlayan ama bir yandan da oradan gelenlere kuşkuyla bakan, geçirimsiz veya kapalı toplumsal yapı içerisinde “başkasıyla” karşılaşınca bazen vehimlere kapılan, bazen de meraklanan insanlar yer alıyor.

Romanda, denizden gelen bir “zenci”, bir “canavar” ve balığı andıran bir “bebek”, zaten dış dünyaya kapalı yaşayan ahalinin bilinçaltındaki korkuları tetikliyor. Belli bir zaman sonra, “başkası”nın köylülerle paylaşımlara girişmesi, daha doğrusu iletişim kurması, ilişkinin şeklini değiştiriyor: Korku, biraz olsun meraka evriliyor ve kuşkular törpüleniyor.

kası”nın köylülerle paylaşımlara girişmesi, daha doğrusu iletişim kurması, ilişkinin şeklini değiştiriyor: Korku, biraz olsun meraka evriliyor ve kuşkular törpüleniyor. Köylüler ile “başkası” arasında alışverişler başlayınca iki kutup arasında kurulan ilişki, yer yer menfaatlere dayanır hâle geliyor. “Başkası”, enikonu ahalinin bölgesine adım atıyor.

KURULU ‘DÜZEN’İN ALTÜST OLUŞU

Sâedi, değişen bu ilişkileri anlatırken metaforlara başvuruyor; yabancıların ya da “başkaları”nın getirdiği yiyecekler ve yabancılık-yerlilik gerginliği bunlardan birkaçı. Köydeki yiyeceklerden daha fazlasını getiren yabancıların sofrasına dikilen gözler ise yazarın romanda yer verdiği en belirgin dönüşümlerin başında geliyor.

Ahalinin kendisine, denize ve köyüne yabancılaşması da bu süreçte öne çıkan duygu durumlarından. Öte yandan kimliğini, kişiliğini ve benliğini kaybetme tehlikesi beliriyor ufukta: Öncelikler değişiyor, açgözlülük ve kavga, zaman zaman her şeyin önüne geçiyor.

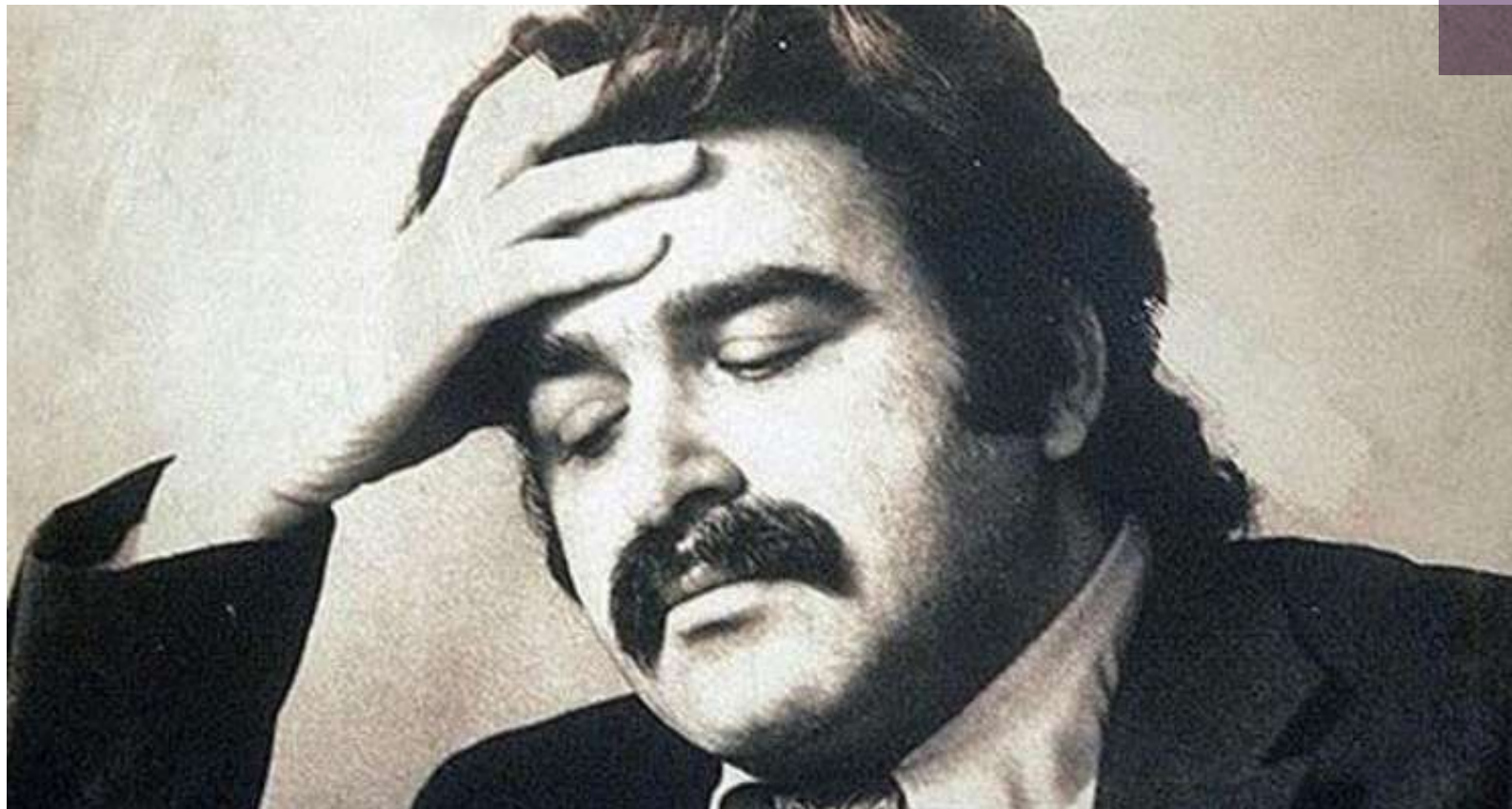
Saflığın, yalınlığın, naifliğin ve geleneklerin gözü ardı edildiği, günlük hayata yön veren hurafelelerin yerini en az onlar kadar etkili ve tehlikeli yeni alışkanlıkların almasını, psikolojik çözümlerle bir araya getiriyor Sâedi. Kısacası hava bozuyor, deniz kabarıyor ve kurulu “düzen” altüst olunca köye yeni bir sistem egemen oluyor.

Sâedi, karanlık bir geceyi anlatıyor âdeta. “Başkası”yla veya yabancıyla karşılaşan köylülerin dönüşümü, bu gecenin orta yerine düşen ay ışığına benziyor; etrafı tam olarak aydınlatmadığı gibi yarattığı bulanık ortamla hakikatlerin bütün açıklığıyla görülmesini engelliyor.

“

Saflığın, yalınlığın, naifliğin ve geleneklerin göz ardı edildiği, günlük hayata yön veren hurafelerin yerini en az onlar kadar etkili ve tehlikeli yeni alışkanlıkların almasını, psikolojik çözümlmelerle bir araya getiriyor Sâedi. Kısacası hava bozuyor, deniz kabarıyor ve kurulu “düzen” altüst olunca köye yeni bir sistem egemen oluyor.

‘Korku ve Titreme’de Sâedi, “başkası”yla karşılaşma, onu kabullenme ya da reddetme ikileminde kalan, denizden gelenler karşısında yaşadığı korkuyla, tedirginlikle ve şüpheyle o güne kadarki hayatı arasında baş gösteren gerilim yüzünden bocalayan insanları resmediyor. Yazar, herhangi bir kriz ânında gönülden bağlı olduğu “değerleri”, “inançları” ve tecrübeleri terk edenleri de getiriyor okur karşısına. Böylece roman; Sâedi’nin psikolojiyi, felsefeyi ve İran kültürünü harmanladığı, zaman zaman teatral hava kattığı bir romana dönüşürken insanın uç duygularını ortaya koyuyor.

Tarihten kültüre, sosyalizmden futbola: Latin Amerika

Esra Akgemci ve Kazım Ateş'in hazırladığı 'Dünyanın Ters Köşesi' İletişim Yayınları tarafından yayımlandı. Kitap, kültüre, siyasetten sanata, futboldan dine kadar farklı alanlarda Latin Amerika'yı ele alıyor.

soner sert

Selçuk Üniversitesi Uluslararası İlişkiler bölümünde doktor araştırma görevlisi Esra Akgemci ve Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Karşılaştırmalı Siyaset Anabilim Dalında öğretim görevlisi Kazım Ateş ile ‘Dünyanın Ters Köşesi’ni konuştuk.

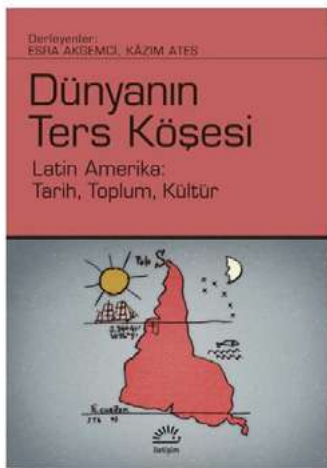
Latin Amerika’yı tüm yönleriyle masaya yatıran, tarihten kültüre, siyasetten sanata, futboldan dine kadar farklı alanlar üzerine bir derleme çalışması yapan Esra Akgemci ve Kazım Ateş’in hazırladığı ‘Dünyanın Ters Köşesi’, İletişim Yayınları’ndan çıktı.

Farklı gelenek ve disiplinlerden gelen yazar kadrosunun kaleme aldığı makaleler, kıtadaki sosyalizm denemelerinden askeri faşist diktatörlüklere mücadeleyi, kadın hareketinden edebiyata kadar pek çok meseleyi merkezine alıyor.

Selçuk Üniversitesi Uluslararası İlişkiler bölümünde doktor araştırma görevlisi Esra Akgemci ve Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Karşılaştırmalı Siyaset Anabilim Dalında öğretim görevlisi Kazım Ateş ile bir araya geldik ve ‘Dünyanın Ters Köşesi’ni konuştuk.

Farklı gelenek ve disiplinden gelen pek çok yazarı, tek bir konsept altında toplamayı nasıl başardınız? Zor olmadı mı? Nasıl gelişti süreç?

Esra Akgemci: Bu, elbette kolektif bir emek sayesinde mümkün oldu. Türkiye’de Latin Amerika üzerine çalışan akademisyenler farklı yerlerde, birbirlerinden büyük ölçüde habersiz olarak çalışmalarını sürdürüyorlar. Bir araya gelebileceğimiz herhangi bir platform da yoktu maalesef. Biz ilk olarak Aylin Topal hocamızın kapısını çaldık. Kendisi Türkiye’de Latin Amerika üzerine en çok yayın yapmış olan ve saha araştırması deneyimi en fazla olan akademisyen. 2019’da Oxford Üniversitesi’ne gidene kadar ODTÜ Kuzey ve Latin Amerika Çalışmaları programının anabilim dalı başkanlığını yaptı. Aylin hoca bizi kitaba katkı sunabilecek araştırmacılara yönlendirdi ve ODTÜ’de yazarların bir araya gelebileceği bir

Dünyanın Ters Köşesi,
Esra Akgemci, Kazım Ateş,
448 syf., İletişim Yayınları, 2020.

Türkiye’de Latin Amerika üzerine çalışan akademisyenler farklı yerlerde, birbirlerinden büyük ölçüde habersiz olarak çalışmalarını sürdürüyorlar. Bir araya gelebileceğimiz herhangi bir platform da yoktu maalesef. Biz ilk olarak Aylin Topal hocamızın kapısını çaldık. Kendisi Türkiye’de Latin Amerika üzerine en çok yayın yapmış olan ve saha araştırması deneyimi en fazla olan akademisyen.

çalıştay düzenledi. Biz de Latin Amerika’ya ilgi duyan akademisyenler olarak ilk kez bir araya gelme imkânı bulduk ve kitabın içeriği üzerine birlikte kafa yorduk. Böyle bir imkânı sağladığı için Aylin hocamıza ve kitaba birçok açıdan katkı sunan tüm yazarlara teşekkür borçluyuz.

Kitabın akademisyenlerle sınırlı kalmaması ve farklı alanlarda çalışan araştırmacıları da içermesi ise editörümüz Tanıl Bora sayesinde mümkün oldu. Tanıl hocamız bizi futbol ve edebiyat gibi alanlara yönlendirdi ve böylelikle kitapta kültürel dinamikleri toplumsal dönüşüm süreçleriyle ilişkilendiren yeni bir alan açıldı. Kendisine de buradan bir kez daha teşekkürlerimizi iletelim.

Hemen girişte, “Latin Amerika için ilk ders, her zaman tarihtir.” alıntısını yapıyorsunuz. LA’yı diğer kıtalardan ya da bölgelerden ayıran şey ne? Neden onlar için tarih daha önemli?

Kazım Ateş: Kuşkusuz tarih, toplumların şekillenmesinde çok önemli. Her toplum tarihsel süreçlerin, iktidar ilişkilerinin, siyasal mücadelelerin, çatışmaların, “patika bağımlılığı” terminolojisiyle söyleyecek olursam belirli bir tarihsel anda alınan kararların bir sonucu. Nihayetinde Marx’ın dediği gibi, mevcut koşullar, miras kalmış koşullardır. Her sosyal formasyon tarihsel olarak, zaman içinde oluşmuş formasyondur. Latin Amerika’nın bu bakımdan bir farkı yok denebilir ama başka ülke ya da bölgelere nazaran tarihin yükünü daha fazla taşıdığını söylemek mümkün. Bunda sömürgeci geçmişin kesin etkisi olduğunu düşünüyorum. Sömürgecilik yarı kıtanın idari yapısından sınıf yapısına, tek tek ülkelerin ekonomisinden, üretiminden kültürel yapısına çok derin etkiler bırakmış durumda. Toprak sahibi oligarşinin siyasi gücünü mu-

hafaza etmesi, ordunun rolü, otoriter liderlikler, sömürge döneminde şekillenen üretim yapısının sürdürülmesi, kölecilik, yerlilerin dışlanması, yok sayılması, aşırı yoksulluk, suç ama aynı zamanda sömürge karşıtı mücadelelerin bugünkü sol-bağımsızlıkçı mücadeleleri şekillendiriyor olması, yerlilerin geçmişteki mücadelelerin, isyanların tarihsel ve sembolik anlamından beslenerek kimlik, kültürel ve sınıfsal taleplerini daha güçlü, daha örgütlü savunuyor olması, yerlilerin taşıdığı kültürel mirasın Latin Amerika'da ulusal kimliklerin oluşumundaki etkisi, sınıf mücadelesinin aldığı biçimler, hepsi tarihin taşıdığı düz ve sembolik anlamlardan besleniyor. Buna bir de ABD'ye yakın olmayı, ABD'nin Latin Amerika toplumlarında neredeyse bir "içsel dinamik" olarak oynadığı rolü de ekleyebiliriz. Nihayetinde tarih bütün sosyal formasyonlar için önemli ama sanki Latin Amerika tarihin bilincine daha fazla sahip, tarihsel mirasa daha fazla yaslanan bir dünya.

EA: Latin Amerika, Kazım hocanın vurguladığı gibi tarihsel mirasın belirleyici olduğu bir siyasi coğrafya. Aynı zamanda bu tarihsel mirasın tüm izlerinin silinmeye çalışıldığı, yok sayıldığı bir coğrafya. Bu miras, bugün hâlâ canlı bir şekilde toplumsal hayatın her alanında kendini gösteriyorsa, bu, yüzyıllardır süren bir mücadele geleneği sayesinde böyle. Aslında "Latin Amerika" dediğimizde bile, bu coğrafyanın tarihini sömürgecilikle başlatan Batı merkezli görüşü yeniden üretmiş oluyoruz. Adlandırmak politik bir eylemdir ve bu yüzden kıtanın tarihini alternatif bir tarih yazımıyla yeniden yazanlar, "Latin Amerika" yerine Cuna yerlilerinin dilinde "olgun toprak" anlamına gelen "Abya Yala" demeyi tercih ediyorlar. Sorunuza dönersek, evet, Latin Amerika için ilk ders tarihtir ama bu tarih, tıpkı Eduardo Galeano'nun Ateş Anıları üçlemesinde

Kitabın akademisyenlerle sınırlı kalmaması ve farklı alanlarda çalışan araştırmacıları da içermesi ise editörümüz Tanıl Bora sayesinde mümkün oldu. Tanıl hocamız bizi futbol ve edebiyat gibi alanlara yönlendirdi ve böylelikle kitapta kültürel dinamikleri toplumsal dönüşüm süreçleriyle ilişkilendiren yeni bir alan açıldı.

Kuşkusuz tarih, toplumların şekillenmesinde çok önemli. Her toplum tarihsel süreçlerin, iktidar ilişkilerinin, siyasal mücadelelerin, çatışmaların, “patika bağımlılığı” terminolojisiyle söyleyecek olursam belirli bir tarihsel anda alınan kararların bir sonucu. Nihayetinde Marx’ın dediği gibi, mevcut koşullar, miras kalmış koşullardır. Her sosyal formasyon tarihsel olarak, zaman içinde oluşmuş formasyondur. Latin Amerika’nın bu bakımdan bir farkı yok denebilir ama başka ülke ya da bölgelere nazaran tarihin yükünü daha fazla taşıdığını söylemek mümkün.

bize sunduğu gibi, alternatif bir tarih olmalıdır; büyü, sınırsız, şiirsel ve meydan okuyan bir tarih...

Latin Amerika Tarihi, aynı zamanda bir direniş tarihidir de... Bu bağlamda, pek çok siyasetçinin de örnek aldığı Bolívar’ı nasıl yorumluyorsunuz? Bu gelenekte nasıl bir karşılığı var sizce?

KA: Bir kelime olarak Bolívar, Freud’un “aşırı belirlenim” (ya da üst belirlenim) kavramında olduğu gibi çok fazla anlama geliyor. Hem tarihsel bir kişilik olarak tarihsel bir gerçekliği var hem de bir adlandırma. Adlandırmanın nesneyi kurduğu düşüncesinden hareket edecek olursak, Bolívar adı farklı siyasal pozisyonların kurmaya çalıştığı farklı sosyal gerçeklikler için kullanışlı bir sembol. Birbirinden çok farklı ve hatta birbiriyle çatışan anlamlara gelebiliyor. Sağın da bir Bolívar’ı var. Latin Amerika solunun anti-emperyalist doğasına uygun olarak Bolívar adı ulusal bağımsızlığın sembolü. Bir önceki sorunuzla da ilişkili olarak Latin Amerika tarihi sola malzeme ve imkân da sağlıyor. Aynı imkânı Peru’da Túpac Amaru, Bolivya’da Túpac Katari sağlıyor örneğin. Ya da Meksika’da Emiliano Zapata...

EA: Bolívar, kuşkusuz Latin Amerika tarihinin en tartışmalı kişiliklerinden biri. Onun mirasını sahiplenen Chávez de öyle. Kolombiyalı yazar Antonio Cabellero, Bolívar için “O, yeni dünya paradokslarının ve çelişkilerinin tümünün ifadesidir. Bolívar her şeyi kapsar ve her şeye yarar,” demiştir. Bolivarcılığın, en çok Chávez’in işine yaradığını söyleyebiliriz. Chávez, 21. yüzyıl sosyalizmini, Bolívar’ın 1815’te dile getirdiği “siyasi birlik” ideali üzerine kurdu. Buna göre, 19. yüzyılda sömürgecilere karşı birlik olmayı deneyen Bolívar’ın mücadelesi, 21. yüzyılda

Bir kelime olarak Bolívar, Freud'un "aşırı belirlenim" (ya da üst belirlenim) kavramında olduğu gibi çok fazla anlama geliyor. Hem tarihsel bir kişilik olarak tarihsel bir gerçekliği var hem de bir adlandırma. Adlandırmanın nesneyi kurduğu düşüncesinden hareket edecek olursak, Bolívar adı farklı siyasal pozisyonların kurmaya çalıştığı farklı sosyal gerçeklikler için kullanışlı bir sembol.

ABD emperyalizmine karşı mücadelede yol gösterecekti. Bolivarcılığın 21. yüzyıl sosyalizmi için ne kadar sağlam bir ideolojik temel oluşturduğu ayrı bir tartışma. Bence buradaki en önemli sorunlardan biri, Bolívar'ın lakabı olan "libertador" yani "kurtarıcı" imgesinin canlı tutulması. Venezuela'da aşağıdan gelişen hareketler ve işçi sınıfı mücadelesi, diğer Latin Amerika ülkelerine göre daha zayıf olduğu için Chávez, "Bolivarcı Çevreler" ile yukarıdan aşağıya bir toplumsal hareket inşa etmeye çalıştı. Oysa sendikal hareketlerin görece zayıf olduğu Venezuela'da bile sol gelenek, Chávez gibi "kurtarıcı" liderlere bağlılıkla sınırlı değil. Bugün Maduro, ülkesine yönelik ambargoyu kırmak için özel sermayeye bir dizi ayrıcalık tanıyan bir yasa hazırlıyor ve bu yasanın en büyük muhalifleri, Devrimci Halkçı Alternatif'i (APR) kuran, sesleri cılız da kalsa devrimi savunmak için canla başla çalışan aşağıdan gelişen hareketlerin temsilcileri. Latin Amerika solunun esas "kurtarıcı"larının onlar olduğunu düşünüyorum.

Bugün, dünya ülkelerinin tamamında olduğu gibi, Latin Amerika ülkelerinde de popülizm tedavülde görünüyor. Bu kavram üzerinden baktığınızda, özellikle siyasal bağlamda sol-sosyalizm ve Latin Amerika siyaseti arasında nasıl bir ilişki kuruyorsunuz? Bu popülist anlayış, 60'lı ve 70'li yılların inançlı militanlığını yeniden üretebilir mi?

KA: Kitabın derleyenlerinden biri olarak, diğer yazarlar adına konuşamam, sadece onların yazdıklarından da yararlanarak yanıtlar verebilirim ama popülizm bölümünü ben yazdığım için bu soruya daha rahat yanıt verebilirim sanırım. Öncelikle, popülizmin özsel olarak otoriter ve özsel olarak çoğulculuk ve demokrasi karşıtı bir yönetim olduğunu düşünmediğimi belirterek başla-

Bolivarcılığın, en çok Chávez'in işine yaradığını söyleyebiliriz. Chávez, 21. yüzyıl sosyalizmini, Bolívar'ın 1815'te dile getirdiği "siyasi birlik" ideali üzerine kurdu.

yabilirim. Böyle düşünen, tanımlayan etkili ve popülizm çalışmalarını domine eden bir akademik yazın var ama kanımca, kavramsal düzeyde popülizm (ki Türkçe karşılığı olarak "halkçılık" demek de mümkün) demokratikleşme için bir imkân da sunuyor. Popülizm kavramının temel özelliklerinden bir tanesinin, elit karşıtlığından çok müesses nizam karşıtlığı olduğunu söyleyebilirim çünkü elit çok geniş bir alanı kapsayabiliyor. Bu demektir ki müesses nizam karşıtı olmayan bir parti, hareket, lider vs popülist olmaz. Bu bakımdan literatürde popülist olarak adlandırılan, uzun zamandır iktidarda olan ve iktidarını konsolide etmiş partilere popülist demeyi doğru bulmuyorum. Bunun bir örneği de Türkiye'de AKP rejimidir. Bunlar artık kendi düzenlerini kurmuş, kendi elitlerini, kendi kurumlarını yaratmış dolayısıyla müesses nizam karşıtı olamayacak partilerdir.

Kavramın ikinci özelliği, müesses nizam karşısında kolektif bir öznenin yaratılmasıdır. Popülizm için bu öznenin adı halktır. Kendisi de Arjantinli olan ve Peronizmden etkilenen Ernesto Laclau, bize, bir halkın, mevcut kurumsal siyasetin tekil talepleri karşılamaadaki başarısızlığı ve bu taleplerin bir araya gelmesiyle, eklemelenmesiyle mümkün olabileceğini söylüyor. Bu da kurumsal siyasetin krizi demektir. Şöyle söyleyeyim, kurumsal siyaset tekil talepleri az çok karşılıyorsa, örneğin kadına yönelik şiddet karşısında kadınların taleplerini karşılayacak hukuksal-kurumsal düzenlemeler yapıyorsa ya da çalışanların asgari ücret talebini karşılıyorsa ya da gençlerin, öğrencilerin istihdam, barınma, kredi borçları gibi taleplerini karşılıyorsa hepimiz mutlu olabiliriz. Popülist kopuş, bu taleplerin karşılanamadığı ve birbiri üstüne yığılmaya başladığı momenttir. Burada popülist fail devreye girer. Popülist fail karşılanmayan talepleri

Venezuela’da aşağıdan gelişen hareketler ve işçi sınıfı mücadelesi, diğer Latin Amerika ülkelerine göre daha zayıf olduğu için Chávez, “Bolivarcı Çevreler” ile yukarıdan aşağıya bir toplumsal hareket inşa etmeye çalıştı. Oysa sendikal hareketlerin görece zayıf olduğu Venezuela’da bile sol gelenek, Chávez gibi “kurtarıcı” liderlere bağlılıkla sınırlı değil.

eklemleyecek bir hegemonik başarı gösteriyorsa kopuş nihayete erer. Ancak elbette eklemlemenin bin bir yolu vardır ve sağ bir parti de bu talepleri yeniden anlamlandırabilir, eklemleyebilir. Ama hegemonik fail kim olursa olsun bu momentler demokratik momentlerdir. Talepler, demokratik taleplerdir. Sonucu değiştiren, eklemlemenin yönüdür.

Popülist fail iktidar olmayı başarır ve artık yeni bir kurumsal siyaset, yeni bir statüko yaratmayı başarırsa artık post-popülist bir moment başlıyor demektir. Artık bu iktidarlara popülist demek eksik bir tanımlamadır çünkü karşımızda yeni bir müesses nizam var demektir. Buradan hareketle şunu da söylemek isterim: popülist deneyimleri tarihselleştirmek, dönemselleştirmek zorunludur. Bu partilerin/hareketlerin hiçbirisi başladığı noktada olamaz. Muhalefet dönemleri, iktidara geliş dönemleri, iktidarda kalış stratejileri farklı düzeylerde analiz edilmelidir. Bu sayede, örneğin neredeyse 80 yıllık bir hareket olan Peronizmi toptancı bir yaklaşımla analiz etmekten, bütün bu dönemi otoriter-popülist olarak okumaktan kurtulmuş oluruz. Latin Amerika’yı bu deneyimler olmadan anlamak neredeyse imkânsız gibi. Her zaman siyasal ve/veya ekonomik krizlere gebe, sınıfsal ve etno-kültürel kutuplaşmayla bölünmüş Latin Amerika toplumlarında popülizm her zaman kendisine uygun bir zemin bulabiliyor. Latin Amerika’da her popülist moment, az özce söylediğim çerçevenin onaylanması gibi. Kitapta da belirttiğim gibi Juan Perón’un iktidara geliş başarısı, 1930-43 arası “yüz kızartıcı on yıl” (década infame) karşı, işçi sınıfının ve kent yoksullarının dışlandığı ve hatta damgalayan ifadelerle aşağılandığı bir muhafazakâr, oligarşik rejime karşı, yurttaşlığı, politik ve sosyal haklarla birlikte yeniden tanımlamasında, işçileri birer birey olarak değil örgütlü sosyal bir güç

Arjantin’de kadınlara kürtaj hakkı tanıyan bir yasa kabul edildi geçtiğimiz günlerde. Kürtaj hakkının yasalaşması, sadece Arjantin için değil bütün Latin Amerika için tarihi, radikal bir karardır. Bu yasal süreci başlatan şu an iktidarda olan Peronistlerdir. Bu da liberallerin popülizm fobisinin karşılığının olmadığını göstermektedir.

olarak iktidarına ortak etmesinde yatmaktadır. Ancak anti-oligarşik, demokratik moment aşıldıktan sonra, kurumsal siyasetin kendisi olmaya başladıktan sonra Peronizm otoriter-klientalist bir harekete dönüşmüştür. Bu durum, Hugo Chávez için de geçerlidir. Chávez’i iktidara taşıyan dinamiğı, punto fijo paktının oligarşik bir sistem üretmesini, 1980’ler ve 1990’lardaki ekonomik ve siyasi krizi, 1989’da ulaşım zamlarını protesto etmek için sokağı çıkanların yüzlerce sinin öldürölmesini, Venezuela toplumundaki sınıfsal-ırksal kutuplaşmayı anlamadan popülizm tartışması, eleştirisi yapmak bana anlamlı gelmiyor. Chávez iktidarı döneminde onaylanan yeni anayasada anti-demokratik bir şey yoktur. Sorun bizatihi Chávez’in kendi anayasasına uymamasıdır. Benzer bir durum Bolivya’da da yaşanmıştır. Bolivya Anayasası çoğulculuğına hürmetkâr, sosyal hakları tanıyan demokratik bir anayasadır. Ancak yine benzer şekilde bizatihi Morales kendi anayasasına uymamıştır. Bir diğer nokta da şudur, her iki ülkede de muhalefet, etnik ve sınıf nefretiyle mobilize olan, status quo ante’ye dönüşle motive olan yapılardır ve dolayısıyla yoksulların ve yerlilerin gözünde anlamlı bir alternatif olamamaktadır.

Sonuç olarak yanıtım, evet, popülizm/halkçılık, müesses nizamın karşısında toplumun yeniden kuruluşunu hedefleyen popüler-demokratik güçlerin siyasal mantıkları olabilir ve hatta olmalıdır. Arjantin’de kadınlara kürtaj hakkı tanıyan bir yasa kabul edildi geçtiğimiz günlerde. Kürtaj hakkının yasalaşması, sadece Arjantin için değil bütün Latin Amerika için tarihi, radikal bir karardır. Bu yasal süreci başlatan şu an iktidarda olan Peronistlerdir. Bu da liberallerin popülizm fobisinin karşılığının olmadığını göstermektedir.

ABD bugünkü darbeleri de doğrudan sahiplenmiyor, “demokrasi teşviki” adı altında darbeci muhalifleri destekliyor ama bu, darbeleri sahiplendiği anlamına gelmiyor. Çünkü her şeyden önce ABD yönetimine göre, bu darbeler, demokratik olarak seçilmiş hükümetleri baskı ve zorla devirmeye yönelik girişimler değil.

ABD, Latin Amerika ülkelerinde bugün yaptığı darbeleri sahiplenirken, 60’lı ve 70’li yıllarda yaptığı darbelerle ilgisi yokmuş gibi davranıyor. Bunun sebebi ne sizce?

EA: Aslına bakarsanız, ABD bugünkü darbeleri de doğrudan sahiplenmiyor, “demokrasi teşviki” adı altında darbeci muhalifleri destekliyor ama bu, darbeleri sahiplendiği anlamına gelmiyor. Çünkü her şeyden önce ABD yönetimine göre, bu darbeler, demokratik olarak seçilmiş hükümetleri baskı ve zorla devirmeye yönelik girişimler değil. Başka bir ifadeyle, bu girişimler “darbe girişimleri” değil. Chávez, Maduro, Morales gibi liderler, Batı merkezli kaynaklarda halklarına eziyet eden “diktatörler” olarak gösteriliyor. Bu diktatörlerin kurduğu rejimi değiştirmeye çalışan muhalifler de “demokrasi kahramanları” olarak sunuluyor. Dolayısıyla ABD darbecileri değil “demokrasi mücadelesini” desteklediğini öne sürüyor.

Örneğin 2002’de Chávez’e karşı yapılan darbe girişiminin, ABD yönetimi tarafından önceden bilindiğini doğrulayan CIA raporları var ve darbecilerin aylardır Washington’la temas halinde olduğu da yine ABD Dışişleri Bakanlığı sözcüsü tarafından onaylanıyor. Zaten darbe girişiminin ardından kurulan hükümeti ilk tanıyan da ABD yönetimi. Ancak Chávez yönetimi meşru görülmediği için darbeci hükümet meşru sayılıyor.

Benzer şekilde kendisini geçici devlet başkanı ilan eden Juan Guadió’nun Nisan 2019’da gerçekleştirdiği askerî darbe girişimini ilk destekleyen de ABD yönetimiydi. Ancak Trump, bu desteği “özgürlük ve demokrasi adına” ve “Venezuela halkı için” verdiğini söyledi çünkü Maduro’yu tanımadığı için bunu bir darbe girişimi olarak görmüyordu. Benzer şekilde Bolivya’da Morales’in devrilmesinin ardından da Trump, “Demokratik ve

Soğuk Savaş dönemine gelirsek, ABD gerçekten de uzun süre boyunca Latin Amerika ülkelerinde art arda gerçekleşen askerî darbelerle “ilgisi yokmuş” gibi davrandı. Oysa 1990’lardan itibaren insan hakları örgütlerinin girişimleri sonucunda, darbelerin arkasındaki Washington desteğinin ortaya çıkarılması yönünde önemli adımlar atıldı.

özgür bir Batı Yarımküre’ye artık daha yakınız,” demişti.

Şunu da eklemek gerekir ki “değişim” vaadiyle iktidara gelen Obama döneminde de hiçbir şey değişmemişti. 2009’da, Obama iktidara geldikten çok kısa bir süre sonra Honduras’ta sosyalist lider Manuel Zelaya devrildi. Dönemin Dışişleri Bakanı Hillary Clinton, Zelaya’nın iktidardan düşürülmesinin “askerî darbe” olarak tanımlanamayacağını, Honduras’ta yeniden seçimlere gidilmesi gerektiğini söylemişti. Bu bize Biden dönemi için de ipucu veriyor.

Diğer yandan Soğuk Savaş dönemine gelirsek, ABD gerçekten de uzun süre boyunca Latin Amerika ülkelerinde art arda gerçekleşen askerî darbelerle “ilgisi yokmuş” gibi davrandı. Oysa 1990’lardan itibaren insan hakları örgütlerinin girişimleri sonucunda, darbelerin arkasındaki Washington desteğinin ortaya çıkarılması yönünde önemli adımlar atıldı. Örneğin 1999’da Clinton hükümetinin başlattığı projeye Dışişleri Bakanlığı, CIA, FBI ve Savunma Bakanlığı arşivlerinden Şili’deki darbe sürecine ilişkin yaklaşık 6 bin belge kamuoyuyla paylaşıldı. Bugün hâlâ ABD’nin Soğuk Savaş yıllarındaki gizli faaliyetleri tam olarak aydınlatılabilmiş değil ancak bu bir gün mümkün olursa yine insan hakları mücadelesinin gelişmesiyle olacak.

Latin Amerika’nın özellikle toplumsal ve kültürel bağlamda Türkiye’yle çakıştığını düşünüyoruz. Solun güçlendiği zaman darbelerin gelmesi, güçlü bir futbol tutkusu, toplum için sanat şiarıyla üretilen sinema ve edebiyat eserleri ve periyodik olarak insan hakkı ihlalleri... Siz bu konuda ne düşünüyorsunuz? Bir genelleme yapılması mümkün mü?

KA: İstanbul’da doğmuş, büyümüş ve Türkiye’yi iyi bilen birisi olarak Seyla Benhabib’in, 1979 yılında, Kahramanmaraş katliamının Amerikan medyasında İran’a benzer bir İslamcı kalkışma olarak tartışılmasının ne kadar yanlış olduğunu anlatan iki sayfalık bir metni vardır. Metnin başlığının sorusu şudur: “The Next Iran or the Next Brazil?” (Sonraki İran mı Sonraki Brezilya mı?). Yanıt bellidir: Türkiye bir sonraki İran değil bir sonraki Brezilya’dır. Yani Kahramanmaraş’ta yaşananlar bir darbenin zeminini yaratmak içindir. 1970’lerin sonlarına doğru bir askerî darbe ihtimali az çok görülebiliyordu çünkü Latin Amerika’da bu süreç çoktan başlamıştı. Hâsılı Latin Amerika’da olanların Türkiye gibi çevre ülkelerde de olmasını beklemek çok yanlış değil. Buna, önce Şili’de yaratılan bir model olan neoliberalizmi, 90’larda ortaya çıkan “melez rejimler” denen yeni otoriter rejim tiplerini de eklemek mümkün. Kuşkusuz bunda kapitalizmin eşitsiz gelişmesine paralel olarak yaşadıkları benzer bağımlık ilişkilerinin, birikim rejimlerinin, büyüme modellerinin ve bunların yarattığı sosyal-sınıfsal yapıların rolü var. Ancak benzerliklerin bir sınırı var. Latin Amerika’ya özgü, hatta Latin Amerika içinde farklı ülkelerin kendilerine özel dinamikler var.

Buna rağmen bir genelleme yapacak ve Türkiye ile farklarını özetlemeye çalışacak olursam şunları söyleyebilirim. Latin Amerika’da sınıfsal ayrımlar ve ekonomik farklılıklar, toplumsal fay hatlarını, siyasal çatışmaları daha fazla belirliyor. Türkiye’de siyaseti aşırı belirleyen “kültürel yabancılaşma” Latin Amerika’da da var kuşkusuz ama kimlik-kültür talepleri sınıfsal taleplerle daha fazla eklemlenmiş durumda. Bolivya, Ekvador, Peru, Venezuela, Meksika’da yerliler ya da daha genel olarak beyaz olmayanlar (örneğin Brezilya’da siyahlar), aynı zamanda toplumların en yoksul dilimini oluşturuyor. Buna bağlı ola-

Latin Amerika’da sınıfsal ayrımlar ve ekonomik farklılıklar, toplumsal fay hatlarını, siyasal çatışmaları daha fazla belirliyor. Türkiye’de siyaseti aşırı belirleyen “kültürel yabancılaşma” Latin Amerika’da da var kuşkusuz ama kimlik-kültür talepleri sınıfsal taleplerle daha fazla eklemlenmiş durumda.

Bolivya, Ekvador, Peru, Venezuela, Meksika’da yerliler ya da daha genel olarak beyaz olmayanlar (örneğin Brezilya’da siyahlar), aynı zamanda toplumların en yoksul dilimini oluşturuyor. Buna bağlı olarak yerlilerin kimlik-kültür talepleriyle sınıfsal talepleri, tanınma talepleriyle bölüşüm talepleri arasında kesin sınırlar çizmek mümkün değil. Ayrıca sol daha ulusalcı.

rak yerlilerin kimlik-kültür talepleriyle sınıfsal talepleri, tanınma talepleriyle bölüşüm talepleri arasında kesin sınırlar çizmek mümkün değil. Ayrıca sol daha ulusalcı. 1960’ların, 70’lerin silahlı, radikal solunun da “Liberación Nacional” (ulusal kurtuluş) hareketleri olduğunu, bugün EZLN’nin bile bir “ulusal kurtuluş” hareketi olduğunu unutmamak lazım. Anti-emperyalizm vurgusu güçlü her harekette ulusalcı bir damar var. Latin Amerika solu, Gramsci’nin kullandığı anlamda bir “ulusal-popüler” blok kurma konusunda daha deneyimli ve daha başarılı.

EA: Genelleme yaparken çok dikkatli olmak ve kolaycılığa kaçmamak gerektiğini, ben de bu vesileyle vurgulamak isterim. Örneğin, ABD hegemonyasının kuruluşu ve işleyişi küresel bir meseledir ancak Latin Amerika’daki hegemonik temellerin, Türkiye’dekinden çok farklı tarihsel ve toplumsal koşullara dayandığını görmek gerekir. Özellikle Venezuela ve Brezilya, derinlikli bir analiz yapılmaksızın kabataslak denemelerle sürekli Türkiye ile kıyaslanıyor ve bu ülkelerin sahip olduğu farklı tarihsel ve toplumsal dinamikler göz ardı edilerek zorlama ve yüzeysel genellemeler yapılıyor. Oysa karşılaştırmalı analiz yaparken belirli bir karşılaştırma ölçütü çerçevesinde, dikkatlice hareket etmek gerekir.

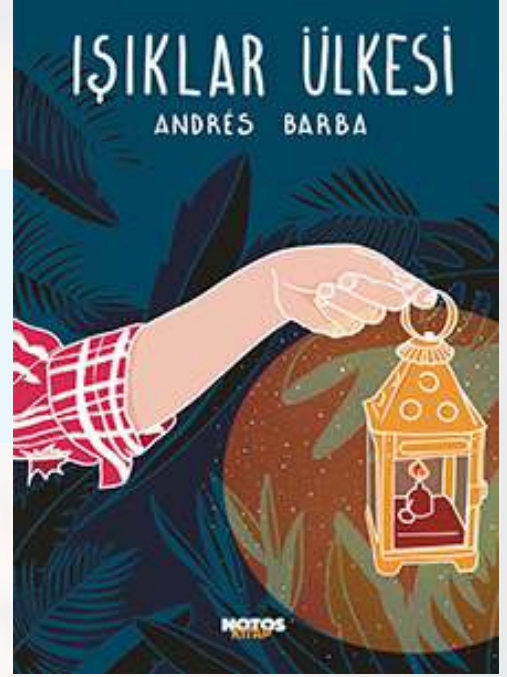

Ateş Sönene Kadar

Yazar: **Aylin Balboa**
Yayınevi: **İletişim Yayınları**
Sayfa Sayısı: **97**

Işıklar Ülkesi

Yazar: **Andrés Barba**
Çevirmen: **Züleyha Yılmaz**
Yayınevi: **Notos Kitap**
Sayfa Sayısı: **150**

Doğan Özlem
Dilthey Üstüne Yazılar

Dilthey Üstüne Yazılar

Yazar: **Doğan Özlem**
Yayınevi: **Notos Kitap**
Sayfa Sayısı: **171**

Mehmet
Eroğlu

**Meraklı Adamin
On Günü**

Meraklı Adamin On Günü

Yazar: Mehmet Eroğlu
Yayınevi: İletişim Yayınları
Sayfa Sayısı: 260

Seneler

Yazar: Annie Ernaux
Çevirmen: Siren İdemem
Yayınevi: Can Yayınları
Sayfa Sayısı: 232

Annie
Ernaux

Seneler

Çeviri: Siren İdemem

ROMAN

can
cağdas

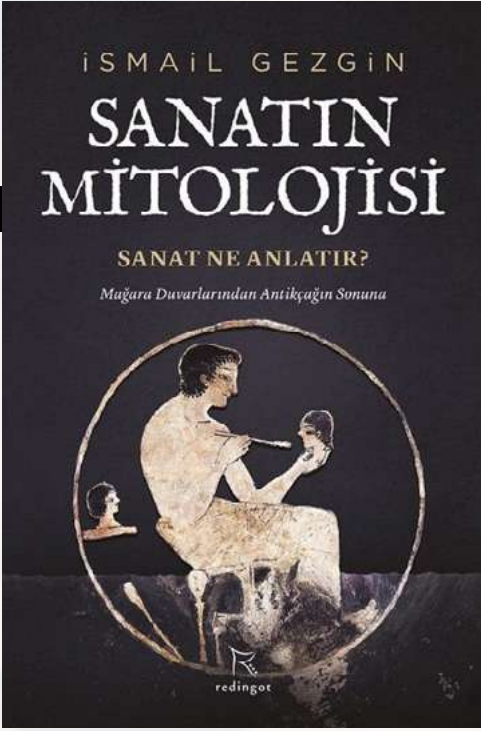
Büyük Kekeme
ve Cebrail'in Yakarışı

Cevdet Karal

**Büyük Kekeme ve
Cebrail'in Yakarışı**

Yazar: Cevdet Karal
Yayınevi: Everest Yayınları
Sayfa Sayısı: 176

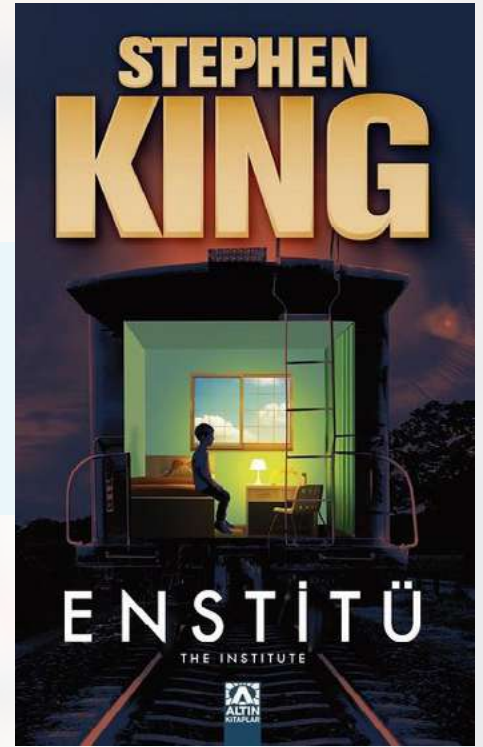

Sanatın Mitolojisi: Sanat Ne Anlatır - Mağara Duvarlarından Antikçağın Sonuna

Yazar: İsmail Gezgin
Yayınevi: Redingot Yayınları
Sayfa Sayısı: 340

Enstitü

Yazar: Stephen King
Çevirmen: Doğanay Banu Pinter
Yayınevi: Altın Kitaplar
Sayfa Sayısı: 616

Teknoloji ve İnsanın Geleceği - İcatların Etiği

Yazar: Sheila Jasanoff
Yayınevi: BGST Yayınları
Sayfa Sayısı: 214

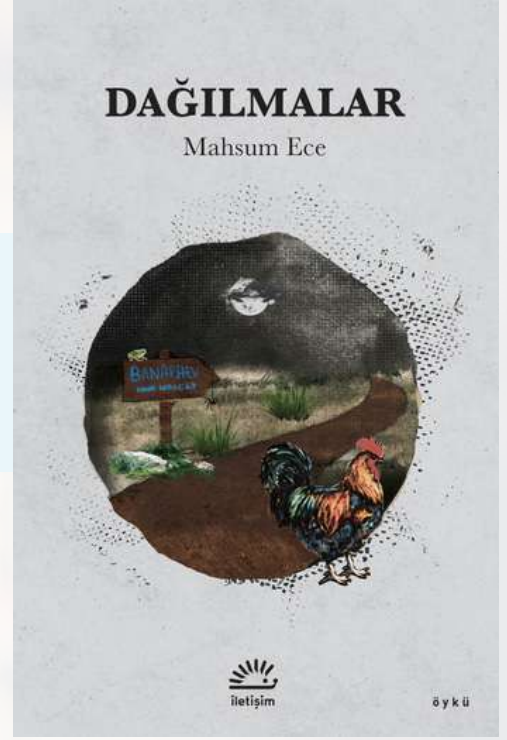

Sol: Evin Reddi

Yazar: Tuncay Birkan
Yayınevi: Metis Yayıncılık
Sayfa Sayısı: 176

Dağılmalar

Yazar: Mahsum Ece
Yayınevi: İletişim Yayınları
Sayfa Sayısı: 130

100. Yılında Cumhuriyet'in Popüler Kültür Haritası

Yazar: Derya Bengi, Erdir Zat
Yayınevi: Yapı Kredi Yayınları
Sayfa Sayısı: 400